

T.C
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EXLİBRİS VE A.İ.B.Ü. EĞİTİM FAKÜLTESİ GÜZEL
SANATLAR EĞİTİMİ BÖLÜMÜ RESİM-İŞ EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN EXLİBRİS
KONUSUNA İLİŞKİN İLGİLERİ

MERAL PER

Ağustos-2006

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RESİM-İŞ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

EXLİBRİS VE A.İ.B.Ü. EĞİTİM FAKÜLTESİ GÜZEL
SANATLAR EĞİTİMİ BÖLÜMÜ RESİM-İŞ EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN
EXLİBRİS KONUSUNA İLİŞKİN İLGİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Meral PER

Danışman:
Prof. Erol ÖZDEN

Bolu-2006

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Meral PER' e ait **EXLİBRİS VE A.İ.B.Ü. GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ BÖLÜMÜ RESİM-İŞ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI SON SINIF ÖĞRENCİLERİNİN EXLİBRİS KONUSUNA İLİŞKİN İLGİLERİ** Adlı çalışma, jürimiz tarafından Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Akademik Unvan ve Adı Soyadı

Üye (Tez Danışmanı) : Prof. Erol ÖZDEN

Üye :

Üye :

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ABSTRACT**EXLIBRIS AND THE INTEREST OF THE FOURTH-YEAR STUDENTS AT
THE PROGRAM IN ARTS AND CRAFTS EDUCATION IN THE
DEPARTMENT OF FINE ARTS EDUCATION AT A.I.B.U****MERAL PER****Master Thesis****The Department of Arts and Crafts****The Supervisor of The Thesis: Prof. Erol ÖZDEN****August 2006, 104 Pages**

In this research, the art of exlibris, its development in Turkey and in the world are analyzed within the formats of its designs and applications. Besides, the interest of the fourth-year students, attending the program in Arts and Crafts Education in the Department of Fine Arts at A.I.B.U, is determined.

The art of exlibris which has a history of over 1500 years is examined, considering its historical periods. In addition, the development of this art form in our country is emphasized, and the format of its design and application is stated. Also, this research contains an analysis conducted to determine the interest of the fourth-year students at the Department of Arts and Crafts Education in the Faculty of Education at A.I.B.U.

This art form which has an essential historical period particularly in Europe has recently become well-known in our country as a consequence of the efforts of the Exlibris Association in Ankara. Exlibris has known by more and more people day by day , and in institutions of Fine Arts Education some lecturers having an interest of

exlibris lead their students to carry out exlibris studies. As can be inferred from the primary illustrations of exlibris left by the great masters of art history and exlibris museums in abroad, this art form has a significant place in printing and the art of graphic.

In our country, exlibris does not have a historical development as in Europe. Due to the fact that it is not so well-known, it is not given necessary importance which it deserves in the institutions of Fine Arts Education. It is not a form of art whose value should not be discussed. Nevertheless, that it is a neglected form of art is a common fact. It is expected that it will become well-known and have more significant role in the institutions of Fine Arts Education Program when the number of researchers carrying out analyses regarding exlibris increases. Hence, in order to reveal its situation, how much the fourth-year students at the Department of Fine Arts at A.I.B.U know about this rooted art form is analyzed and their views related to having exlibris courses are stated.

Key Words: Exlibris, Supralibros, Graphic Design

ÖZET

EXLIBRİS VE A.İ.B.Ü. EĞİTİM FAKÜLTESİ GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ BÖLÜMÜ RESİM-İŞ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI BASKI RESİM ATÖLYE VE GRAFİK TASARIM ATÖLYE DERSİ ALAN ÖĞRENCİLERİN EXLIBRİS KONUSUNA İLİŞKİN BİLGİLERİ

MERAL PER

Yüksek Lisans Tezi

Resim-İş Anabilim Dalı

Tez Danışmanı : Prof. Erol ÖZDEN

Ağustos 2006, 104 Sayfa

Bu araştırmada exlibris sanatının, Türkiye’deki ve dünyadaki gelişimi, tasarım ve uygulama boyutlarıyla incelenmektedir. Ayrıca Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı son sınıf öğrencilerinin exlibris sanatına olan ilgileri belirlemektir.

Bin beş yüz yılı aşkın bir tarihi olan exlibris sanatının, dünya tarihindeki gelişimi ile Türkiye’deki gelişimi üzerinde durulmakta, ayrıca tasarım ve uygulama boyutu ele alınmaktadır. Ayrıca bu araştırma, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı son sınıf öğrencilerinin konuya ilişkin ilgilerini saptamak amacıyla gerçekleştirilen bir araştırmayı da kapsamaktadır.

Özellikle Avrupa’da köklü bir tarihi olan exlibris sanatı, ülkemizde Ankara Exlibris Derneği’nin çabaları sonucunda son yıllarda tanınan bir sanat haline

gelmiştir. Her geçen gün exlibris sanatı daha çok kişi tarafından tanınmakta ve güzel sanatlar eğitimi veren kurumlarda exlibrise ilgi duyan bazı öğretim elemanları, öğrencilerini exlibris yapmaya yönlendirmektedir. Sanat tarihine bakıldığında, ünlü sanatçıların önemli exlibris çalışmaları olduğu görülmektedir. Yurt dışında, özgün baskıresim ve grafik sanatında önemli bir yere sahip olan exlibris örneklerinin yer aldığı müzeler kurulmaktadır.

Ülkemizde Avrupa'daki gibi bir tarihsel gelişim göstermeyen exlibris, çok fazla tanınmamasından dolayı güzel sanatlar eğitimi veren kurumlarda hakettiği yeri bulamamaktadır. Değeri tartışılması gereken değil; ihmal edilen bir sanat olan exlibris sanatının üzerine araştırma yapan kişi sayısı çoğaldıkça daha çok tanınması ve güzel sanatlar eğitimi veren kurumlarda daha çok yer alması beklenmektedir. Bu bağlamda bir durum saptaması yapmak amacıyla, araştırmada Abant İzzet Baysal Üniversitesi Resim-İş Anabilim Dalı'nda son sınıfta okuyan öğrencilerinin köklü bir tarihi olan exlibris sanatını ne kadar tanıdıkları araştırılmakta, uygulama ve kuram derslerinde yer alıp almaması konusundaki görüşleri saptanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Exlibris, Supralibros, Grafik Tasarım

AİLEM'E

TEŞEKKÜR

Araştırma süresince değerli fikir, eleştiri, yönlendirme ve önerilerini sunarak bilimsel katkıları ve desteklerini benden esirgemeyen değerli Öğretim Üyesi Prof. Erol ÖZDEN'e en derin teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma için gerekli kaynaklar konusunda yardımını esirgemeyen Öğr. Gör. Ercan PARLAK'a, teknik konulardaki sorularıma titizlikle yanıt veren Yrd. Doç. Sadık YÖNDEM'e, araştırma boyunca karşılaştığım sıkıntılı süreçlerde yanımda olan değerli dostum Arş. Gör. Senem ACAY'a; sabır, sevgi ve sıcak desteklerini benden esirgemeyen aileme ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT.....	iii
ÖZET.....	v
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER DİZİNİ.....	ix
RESİM DİZİNİ.....	xi
TABLolar DİZİNİ.....	xv

BÖLÜM I

I-GİRİŞ.....	1
1.1. Problem.....	4
1.2. Araştırma Soruları.....	4
1.3. Araştırmanın Amacı.....	4
1.4. Araştırmanın Önemi.....	4
1.5. Sayıtlılar.....	5
1.6. Sınırlılıklar.....	5
1.7. Tanımlar.....	6

BÖLÜM II

II-KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR.....	7
---	---

BÖLÜM III

III-YÖNTEM.....	10
3.1.Araştırma Modeli.....	10
3.2.Evren ve Örneklem.....	10
3.3.Verİ Toplama Yöntemi.....	10
3.3.1.Verİ Toplama Aracı.....	11
3.3.2.Verİlerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	11

BÖLÜM IV

IV-BULGULAR VE YORUMLAR.....	12
4.1.Exlibris Kavramı.....	12
4.2.Exlibris'in Tarihsel Gelişimi.....	13
4.3.Türkiye'de Exlibris.....	28
4.4.Exlibris Tasarım ve Uygulamaları.....	33
4.5.Exlibris Örnekleri.....	40
4.6.Abant İzzet Baysal Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı Son Sınıf Öğrencilerinin Exlibris Konusundaki Bilgilerine Dair Dağılımlar.....	72

BÖLÜM V

V-SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	89
5.1.Sonuçlar.....	89
5.2.Öneriler.....	95

KAYNAKÇA.....	96
----------------------	-----------

EKLER.....	100
-------------------	------------

ÖZGEÇMİŞ.....	104
----------------------	------------

RESİM DİZİNİ

Resim 1. Evrensel exlibris, 10x11 cm, 1995.....	3
Resim 2. Evrensel exlibris, 11,5x7,9 cm, 1995.....	3
Resim 3. Paul Klee'nin yaptığı bir exlibris, C3.....	13
Resim 4. 1400 yıllarında III. Amenhophis kitaplığı için yapılmış olan exlibris.....	14
Resim 5. Prince Elector Maximilian'a ait bir exlibris,1623.....	15
Resim 6. 1450 yıllarında Hanns Igler için yapılan exlibris (19x14 cm)....	16
Resim 7. Supralibros, Hieronymus Franz Josef Graf Colloredo, 1772-1812.....	17
Resim 8. Supralibros, Marcus Sittikus von Hohenems, 1612-1619.....	17
Resim 9. Albrecht Dürer'in Johann Tscherte için yaptığı exlibris, 1521...	18
Resim 10. Hans Sebald Beham tarafından Hector Pömer için yapılan exlibris, 1525.....	19
Resim 11. Konrad Peutinger'e ait olan bir exlibris, 1516.....	20
Resim 12. Johannes Hartmann'a ait olan bir exlibris, 1581.....	20
Resim 13. Max Klinger tarafından Fritz Gurlitt için yapılan exlibris, 8,3x7 cm, (tarihi bilinmiyor).....	22
Resim 14. Bruno Heroux tarafından Walter Mandelson için yapılan exlibris, 17x11 cm, (tarihi bilinmiyor).....	23
Resim 15. Bruno Heroux tarafından Dr. Rudolph Steinbach için yapılan exlibris, 13x9,4 cm, (tarihi bilinmiyor).....	23
Resim 16. Mathilde Ade tarafından Walter von Zur Westen için yapılan exlibris.....	24
Resim 17. Mathilde Ade tarafından Carlo Flores için yapılan exlibris.....	24
Resim 18. Willi Geiger tarafından J. Klüber için yapılan exlibris, 1908.....	25
Resim 19. Willi Geiger tarafından Enrique Echevarria için yapılan	

exlibris, 1919.....	25
Resim 20. Willi Geiger tarafından Rudolf Heumann için yapılan exlibris.....	25
Resim 21. Willi Geiger tarafından Paul Bacher için yapılan exlibris, 1906.....	25
Resim 22. Karl Hans Gehring'in kendisi için yaptığı exlibris.....	26
Resim 23. Sylvia Penther tarafından Herbert Penther için yapılan exlibris.....	26
Resim 24. Franz Lehrer tarafından Rudolf Narbeshuber için yapılan exlibris.....	26
Resim 25. Karl Hans Gehring'in kendisi için yaptığı exlibris.....	26
Resim 26. Martin R. Baeyens, S1/8, 10x10 cm, 1992.....	27
Resim 27. Martin R. Baeyens, S1/10, 9x16,5 cm, 1993.....	27
Resim 28. Martin R. Baeyens, S1/8, 8x11 cm, 1994.....	27
Resim 29. 1729 yılında basılmış Osmanlıca bir kitaptan, Osman Nuri'ye ait bir mühür.....	28
Resim 30. "Turkey. It's History and Progress" isimli 1854 yılında Londra'da basılmış bir kitaptan, Milli Kütüphane.....	29
Resim 31. Üsküdar Amerikan Koleji öğretmeni Jessie Martin'e ait "The Peabody Sisters of Salem" isimli kitaptan bir exlibris, 1950.....	29
Resim 32. Hasip Pektaş, P3, 10x7,5 cm, 1995.....	31
Resim 33. Hasip Pektaş, C3, 10x7 cm, 1996.....	31
Resim 34. Sema Ilgaz Temel, C+C5, 10x12,6 cm, 1997.....	32
Resim 35. Jaroslav Horanek, 1987.....	33
Resim 36. Oscar Kokoschka tarafından yapılmış bir exlibris, P1 7,5x5,9 cm.....	34
Resim 37. Karl Hans Gehring tarafından Gerd ve Helga Döffinger için yapılan exlibris, 1983.....	35
Resim 38. Michl Fingesten, C7, 1923.....	40
Resim 39. Gerard Gaudaen, X2, 13,5x10 cm, 1994.....	40
Resim 40. Müjde Ayan, X3 S1/11, 9x6 cm.....	41
Resim 41. Müjde Ayan.....	41

Resim 42. Müjde Ayan, S1/9, 10x9 cm, 2002.....	42
Resim 43. Müjde Ayan, X2+X3, 9,5x9 cm, 2002.....	42
Resim 44. Dinçer Pilgir, S, 14x10 cm, 1999.....	43
Resim 45. Mete Demirbaş, P3, 9x6 cm, 1999.....	43
Resim 46. Serap Emmungil, X3, 10,5x8,5 cm, 1999.....	44
Resim 47. İlknur Dedeoğlu, X3, 9x8,5 cm, 1998.....	44
Resim 48. Martin R. Baeyens, C3+S1/3, 11,5x 9 cm, 1994.....	45
Resim 49. Martin R. Baeyens, S1/8, 16x8,5 cm, 1995.....	45
Resim 50. Erdoğan Ergün, S, 10,5x8 cm, 1995.....	46
Resim 51. Hasip Pektaş, X3, 1994.....	46
Resim 52. Müjde Ayan, S1, 9,5x8 cm, 2002.....	47
Resim 53. Hasip Pektaş, C5+MT, 1995.....	47
Resim 54. Hasip Pektaş, X2/col., 1987.....	48
Resim 55. Hasip Pektaş, C5+P3, 1995.....	48
Resim 56. Deniz Karanis Huysal, P7, 10,5x6 cm, 1995.....	49
Resim 57. Habibe Durgut, X3, 12,5x10 cm, 1999.....	49
Resim 58. Müjde Ayan, S1/10, 8,8x8 cm, 2003.....	50
Resim 59. Müjde Ayan, S1/9, 9x8,5 cm, 2003.....	50
Resim 60. Hasip Pektaş, P3, 1995.....	51
Resim 61. Martin R. Baeyens, S1/10, 14x7,5 cm, 1994.....	51
Resim 62. Arif Bağcıvan , C5+C3, 9,5x 9 cm, 1999.....	52
Resim 63. Gerard Gaudaen, X2, 15x6 cm, 1996.....	52
Resim 64. Martin R. Baeyens, S1/7, 14x10 cm, 1994.....	53
Resim 65. Martin R. Baeyens, S1/9, 16x6,5 cm, 1992.....	53
Resim 66. Martin R. Baeyens, S1/11, 17,6x16,5 cm, 1987.....	53
Resim 67. Nazan Tekbaş Tanyu, X3, 11x9 cm, 1995.....	54
Resim 68. Martin R. Baeyens, S1/11, 14,6x9,3 cm, 1993.....	54
Resim 69. Julian Dimitrov Jordonov, C3+C5, 9,7x12,6 cm, 2002.....	55
Resim 70. Vladimir Zuev, MT(c), 12,6x13 cm,2003.....	56
Resim 71. Mikhail Verkholtantsev, X2, 11,8x13 cm, 2002.....	56
Resim 72. Jiri Brazda, C2+C4+C7, 9,6x11,8 cm, 1996.....	57
Resim 73. Juri Jakovenko, C3+C7, 13,1x13,2 cm, 2002.....	57

Resim 74. Maurico Schvarzman, X3, 11,8x11,8 cm, 1995.....	58
Resim 75. Rea Simlikova, C2+C4+C5, 6,9x9,5 cm, 2000.....	58
Resim 76. Katarina Vavrova, C3, 9,6x12,8 cm, 2001.....	59
Resim 77. Peter Augustovic, C3+C4+C5, 8,6x12,6 cm, 2003.....	59
Resim 78. Ferenc Ba'lint, C3, 4,3x4,4 cm, 2001.....	60
Resim 79. Stefania Dell'anna, C3+C5, 10x12,5 cm, (tarihi bilinmiyor).....	60
Resim 80. Oleg Denisenko, C3+C5, 9,2x13,5 cm, 2000.....	61
Resim 81. Francesca Genna, C3+C5, 3,5x4,8 cm, 1996.....	61
Resim 82. Krystyna Hierowska, MT, 6,7x9 cm, 1990.....	62
Resim 83. Juri Jakovenko, C3+C7, 12,7x12,7 cm, 2002.....	62
Resim 84. Alexandr Korovai, C3+C5, 12,1x13 cm, 2003.....	63
Resim 85. Jaroslav Minar, MT, 4,2x7,8 cm, 2001.....	63
Resim 86. Jüri Orlov, C3+C5+C7, 7x8,8 cm, 1998.....	64
Resim 87. Nazan Tekbaş Tanyu, C3+C5, 5,1x11,7 cm, 2002.....	64
Resim 88. Gözde Eda Tomba, C, 9,9x11,5 cm, 2003.....	65
Resim 89. Peter Velikov, C3+C5, 10x12,2 cm, 2003.....	65
Resim 90. Hatice Bengisu, MT, 9x12,7 cm, 2003.....	66
Resim 91. Vasyl Leonenko, X3/5, 6,7x8,2 cm, 1999.....	66
Resim 92. Sergei Parfionov, X6/2, 7,5x10,5 cm, 1999.....	67
Resim 93. Fotini Stephanidi, X3, 10x12,7 cm, 2002.....	67
Resim 94. Sven Bellanger, CRD, 4,8x12,5 cm, 2003.....	68
Resim 95. Sven Bellanger, CRD, 6,5x10,5 cm, 2003.....	68
Resim 96. Martti Tapani Kuppaa, P3, 11x11 cm, 2003.....	69
Resim 97. Kaatje Vermeire, S1/2, 7,5x10,5 cm, 2003.....	70
Resim 98. Gökhan Okur, X3, 4x10,5 cm, 2001.....	70
Resim 99. Meral Per, X3, 8x14, 2006.....	71
Resim 100. Meral Per, X3, 12x13, 2006.....	71

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1-a. Öğrencilerin Exlibris Kelimesini Daha Önce Duyup Duymama Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu.....	72
Tablo 1-b. Öğrencilerin Exlibris Kelimesini Daha Önce Duyup Duymama Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği.....	72
Tablo 2-a. Öğrencilerin Exlibrisle İlgili Bir Yayınla (dergi,kitap) Karşılaşma Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu.....	73
Tablo 2-b. Öğrencilerin Exlibrisle İlgili Bir Yayınla (dergi,kitap) Karşılaşma Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği.....	73
Tablo 3-a. Öğrencilerin Exlibris'in Tanımını Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu.....	74
Tablo 3-b. Öğrencilerin Exlibris'in Tanımını Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği.....	74
Tablo 4-a. Öğrencilerin Exlibris'in Özgün Baskıresim ve Grafik Tasarım Sanatındaki Önemini Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu.....	75
Tablo 4-b. Öğrencilerin Exlibris'in Özgün Baskıresim ve Grafik Tasarım Sanatındaki Önemini Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği.....	75
Tablo 5-a. Öğrencilerin İlk Exlibris Örneklerinin M.Ö. 1400 Dolaylarında Mısır'da Görülen ve 15. Yüzyıldan Beri Süregelen Bir Sanat Olduğunu Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu.....	76
Tablo 5-b. Öğrencilerin İlk Exlibris Örneklerinin M.Ö. 1400 Dolaylarında Mısır'da Görülen ve 15. Yüzyıldan Beri Süregelen Bir Sanat Olduğunu Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği	76

Tablo 6-a. Öğrencilerin Albrecht Dürer, Edward Munch, Pablo Picasso, Oscar Kokoschka ve Paul Klee Gibi Sanat Tarihinin Büyük Ustalarının Exlibris Çalışmaları Olduğunu Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu.....	77
Tablo 6-b. Öğrencilerin Albrecht Dürer, Edward Munch, Pablo Picasso, Oscar Kokoschka ve Paul Klee Gibi Sanat Tarihinin Büyük Ustalarının Exlibris Çalışmaları Olduğunu Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği.....	77
Tablo 7-a. Öğrencilerin British, Louvre Müzesi ve Yale Üniversitesi Galerisi Gibi Dünyanın En Büyük Sanat Galerilerinde Exlibris Koleksiyonları Bulunduğunu Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu.....	78
Tablo 7-b. Öğrencilerin British, Louvre Müzesi ve Yale Üniversitesi Galerisi Gibi Dünyanın En Büyük Sanat Galerilerinde Exlibris Koleksiyonları Bulunduğunu Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği.....	78
Tablo 8-a. Öğrencilerin Yurt Dışında Uzman Kişilerce Fiyatlarının Özenle Takip Edildiği Bir Exlibris Piyasası Olduğunu Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu.....	79
Tablo 8-b. Öğrencilerin Yurt Dışında Uzman Kişilerce Fiyatlarının Özenle Takip Edildiği Bir Exlibris Piyasası Olduğunu Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği.....	79
Tablo 9-a. Öğrencilerin Özünde Paylaşım Olan Exlibrisin Ülkeler Arası İlişkileri Arttıran, Sanatçı Dayanışmasını Pekiştiren Önemli Bir İletişim Aracı Olduğunu Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu.....	80
Tablo 9-b. Öğrencilerin Özünde Paylaşım Olan Exlibrisin Ülkeler Arası İlişkileri Arttıran, Sanatçı Dayanışmasını Pekiştiren Önemli Bir İletişim Aracı Olduğunu Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği.....	80

Tablo 10-a. Öğrencilerin Yurt Dışında Sadece Exlibrislerin Yer Aldığı Müzeler Yapıldığını Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu.....	81
Tablo 10-b. Öğrencilerin Yurt Dışında Sadece Exlibrislerin Yer Aldığı Müzeler Yapıldığını Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği	81
Tablo 11-a. Öğrencilerin Türkiye’de Bir Exlibris Derneği Olduğunu Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu.....	82
Tablo 11-b. Öğrencilerin Türkiye’de Bir Exlibris Derneği Olduğunu Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği.....	82
Tablo 12-a. Öğrencilerin Türkiye’de ve Dünyada Uluslararası Exlibris Yarışmaları Düzenlendiğini Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu.....	83
Tablo 12-b. Öğrencilerin Türkiye’de ve Dünyada Uluslararası Exlibris Yarışmaları Düzenlendiğini Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği.....	83
Tablo 13-a. Öğrencilerin Türk Sanatçılarının da Exlibris Yarışmalarında Dereceye Girdiğini ve Ödüller Kazandığını Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu.....	84
Tablo 13-b. Öğrencilerin Türk Sanatçılarının da Exlibris Yarışmalarında Dereceye Girdiğini ve Ödüller Kazandığını Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği.....	84
Tablo 14-a. Öğrencilerin Sanat Tarihinde Önemli Bir Yeri Olan Exlibrislere, Sanat Tarihi Derslerinde Yer Verilmesini İsteyip İstememe Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu.....	85
Tablo 14-b. Öğrencilerin Sanat Tarihinde Önemli Bir Yeri Olan Exlibrislere, Sanat Tarihi Derslerinde Yer Verilmesini İsteyip İstememe Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği.....	85
Tablo 15-a. Öğrencilerin Özgün Baskıresim Anasanat/Seçmeli Atölye ve Grafik Tasarım Anasanat/Seçmeli Atölye Derslerinde Exlibris Çalışmaları Yapılmasını İsteyip İstememe Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu.....	86

Tablo 15-b. Öğrencilerin Özgün Baskıresim Anasanat/Seçmeli Atölye ve Grafik Tasarım Anasanat/Seçmeli Atölye Derslerinde Exlibris Çalışmaları Yapılmasını İsteyip İstememe Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği.....	86
Tablo 16-a. Öğrencilerin Daha Önce Exlibris Görüp Görmeme Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu.....	87
Tablo 16-b. Öğrencilerin Daha Önce Exlibris Görüp Görmeme Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği.....	87
Tablo 17-a. Öğrencilerin Daha Önce Exlibris Çalışması Yapıp Yapmama Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu.....	88
Tablo 17-b. Öğrencilerin Daha Önce Exlibris Çalışması Yapıp Yapmama Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği.....	88

BÖLÜM I

GİRİŞ

“Sanat etkinliği en geniş anlamıyla benliğin kişiliğe dönüştürülmesi eylemi olup, dışımızdaki dünyalara duyulan ilgi ve bilinmeyenlerin çekiciliği de bu eylemimizi besleyen ana damarlardır.”(Bozkurt, 2000:9).

“Sanat insanın kendisine karşı yarattığı ikinci bir doğadır; her şeyden önce insanın varolana bir karşı çıkışı, varlığa bir meydan okumasıdır. İnsanın gerçekliği aşması ya da kendine özgü başka bir gerçeklik yaratmasıdır. Düşle gerçek arasında kurulan bir köprü olarak sanatsal etkinlik, ussal ile usdışı, düşlem ile gerçek, imgeler ile nesneler arasında bir bağ kurma eylemidir. Kısaca sanat, insanın kendisini tanımasının, dönüştürmesinin ve yaratmasının bir dışavurumu ya da bir serüvenidir.”(Bozkurt, 2000:9).

19. yüzyıl düşünürü George Wilhelm Friedrich Hegel, sanatsal etkinliğin bilinç dışı bir etkinlik olduğunu düşünür ve “Bir ucu insana öteki ucu doğaya bağlıdır” der. Sanatı ise; “ruhun madde içindeki görünümü” şeklinde tanımlar.

Johann Friedrich Von Schiller ise sanatı, “İnsanın özgürlük dünyasının ortaya çıkmasını sağlayan önemli bir araç” olarak betimler. Herbert Read, “Sanat; hayata uygulanan bir mekanizmadır, onsuz varlıklar dengesini kaybeder. Toplumsal, ruhsal bir karmaşıklık içine girerler” der.

Paul Klee’ye göre sanat; “Var olana şairane görünüş vermek değil, şairane hayale şekil vermektir.”

Önemli bir iletişim aracı olan sanat insan yaşantısı ile bütünleşmektedir. Toplumsal değerlerin belirlenmesinde ve yaşama geçirilmesinde önemli bir etkidir.

Grafik sanatının kökeni, ilk çağlardaki mağara duvarlarına yapılan resimlere değin uzanmaktadır. Eski Mısır'da papirüs üzerine yapılan resimleri, illüstrasyonun ilk örnekleri olarak; Hititler ve Asurluların kullandığı mühürleri de ilk baskı örnekleri olarak değerlendirebiliriz.

Çin'in geleneksel sanatlarından biri olan mühür oymacılığı, baskı tekniklerinin bulunmasında önemli bir rol oynamıştır. Mühürlerdeki yazıların kağıt yüzeyinde negatiften pozitifeye doğru değişimi, kalıp kullanılarak yapılan baskı teknikleri açısından önemli bir aşamadır.(Becer, 1997:89). Avrupa'da 15. yüzyılda dini kitapların resimlerini basmak amacıyla tahta kalıplar oyulmuş, ilk metal gravürler yapılmıştır. Rönesansla birlikte ahşap ve metal levhalar üzerine resim oyup basma sanatı gelişmiş, kuyumcuların sanatı olmaktan sıyrılarak ressamların sanatı durumuna gelmiştir.

1430'larda Johannes Gutenberg (1398-1468) tarafından, bir kitabın tipografi tekniği ile basılabilmesine olanak sağlayan bir sistem icat edilmiştir. Bilinen baskı tekniklerinden farklı bir yöntemle kitap basan bu buluş, grafik sanatlarına yeni ufuklar açmış ve baskı tekniğinin büyük bir hızla yayılmasına neden olmuştur. Bu sayede kitapların toplumun her sınıfına ulaşması sağlanmış büyük kitaplıklar oluşmaya başlamıştır. Bu dönemde bir aitlik işareti yani "bir kitabın kime ait olduğunu belirten ve kitabın iç kapağına yapıştırılan özgün grafik tasarım çalışmaları" olarak tanımlanan exlibrislere gereksinim duyulmuştur.

Exlibris 15. yüzyıla yakın bir zamanda ortaya çıkmasına karşın, en önemli yükselişini 16. ve 17. yüzyıllarda gerçekleştirmiştir. 18. ve 19. yüzyılda tekrar önemini yitiren exlibris'e olan ilgi 1970'lerin sonundan itibaren bu konu üzerine yazılan kitapların sayısının artmasıyla yeniden canlanmıştır. Bu kitaplar aracılığıyla exlibris geniş bir halk kitlesine ulaşmıştır.

Grafik tasarım ve özgün baskiresim sanatında önemi fark edilen exlibris, ülkemizde Ankara Exlibris Derneği Başkanı Prof. Hasip Pektaş önderliğinde tanınmıştır. Güzel sanatlar eğitimi veren kurumlarda bu alana ilgi duyan öğretim

elemanları, derslerinde exlibrise yer vermektedirler. Avrupa’da köklü bir geçmiş olan exlibris sanatının ülkemizde yeni tanınıyor olması üzücüdür. Ancak bu alanda araştırma yapan kişi sayısı arttıkça, exlibris ülkemizde de geniş bir kitle tarafından tanınacaktır.

Günümüzde kırtasiyelerde, üzerindeki boş alanlara isim yazılabilen ve kitapların iç kısımlarına yapıştırılabilen etiketler satılmaktadır. Bu tür exlibrisler “evrensel exlibris” olarak adlandırılmaktadır (Resim 1-2). Gerçek exlibris çok daha özeldir. Bu çalışmada, sanatçılar tarafından yapılmış özgün tasarımlar olan gerçek exlibrisler ele alınmıştır.

Resim 1. Evrensel Exlibris

Resim 2. Evrensel Exlibris

Araştırmada exlibris farklı yönleriyle incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu çalışma Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı’nda son sınıfta okuyan öğrencilerin exlibrise olan ilgilerini saptamak amacıyla yapılan bir araştırmayı da içermektedir.

Bu çalışmanın, exlibris üzerine araştırma yapan kişilere bir kaynak olabilmesi düşünülmektedir.

1.1. Problem İfadesi

Exlibris nedir ve Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı son sınıf öğrencilerinin exlibris konusuna ilişkin ilgileri nasıldır?

1.2. Araştırma Soruları

1. Exlibris nedir?
2. Exlibris'in tarihsel gelişimi nasıldır?
3. Türkiye'de exlibrisin gelişimi nasıldır?
4. Exlibris tasarım ve uygulaması nasıldır?
5. Öğrencilerin exlibris konusuna ilişkin ilgilerine dair dağılımlar ne şekildedir?

1.3.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, ülkemizde az tanınan exlibris sanatını betimlemek ve Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı son sınıf öğrencilerinin exlibris konusuna ne ölçüde ilgi duyduklarını saptamaktır.

Araştırmada konuyla ilgili kaynaklar taranmış ve elde edilen verilerden yola çıkılarak araştırmanın kapsamı belirlenmiştir.

1.4.Araştırmanın Önemi

Türkiye'de exlibris sanatının az tanınması ve bu konu üzerinde yeterli araştırma bulunmaması onu araştırılması gereken bir sorun haline getirmiştir. M. Ö. 1400 yıllarına dayanan ve 15. yüzyıldan beri süregelen köklü bir sanat olan exlibris

sanatı, gerekliliği tartışılan bir konu değil, ihmal edilmiş bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle exlibris sanatına akademik eğitimde gereken değer verilmelidir.

Exlibris, Türk Sanatı'nı uluslararası düzeyde temsil edecek önemli bir sanatsal olgudur. Bu nedenle ülkemizde bu sanatın yaygınlaşması ve daha çok kişi tarafından tanınması, bu alanda araştırma yapan kişi sayısının artmasına bağlıdır.

Bu araştırma, gelecekte exlibris üzerine yapılacak araştırmalara yol göstermesi açısından önemlidir.

1.5.Araştırmanın Sayıtları

1. Yazılı kaynaklardaki bilgiler, bilimsel bilgi olarak kabul edilmiştir.
2. Araştırma süreci içinde uygulanan anketin kapsam geçerliliği için uzman görüşleri yeterlidir.
3. Öğrenciler anketi yanıtlarken görüşlerini içtenlikle yansıtmışlardır.

1.6.Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma, exlibris üzerine yazılmış ulaşılan kaynaklarla ve 2005-2006 öğretim yılında Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalında öğrenim gören son sınıf öğrencileriyle sınırlıdır.

Daha önceki yıllarda, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Anabilim Dalında öğretim üyesi olan Doç. Hatice Bengisu'nun özenli çabalarıyla exlibris baskıresim derslerinde yer almıştır. Ancak araştırmanın uygulandığı 2005-2006 öğretim yılında baskıresim hocasının

olmaması araştırma sonuçlarını etkilemiştir. Bu durum, üniversitemizin Resim-İş Anabilim Dalındaki öğretim elemanı eksikliğini işaret etmektedir.

1.7.Araştırmada Kullanılan Tanımlar

Exlibris: Bir kitabın kime ait olduğunu belirten, kendine özgü tasarımı olan, kitabın iç kapağına yapıştırılan, genellikle özgün baskıresim teknikleriyle üretilen ve çoğaltılabilen özgün grafik tasarım çalışmalarıdır.

Supralibros: Sahibinin kimliğini belirtmekle benzer bir amaç taşıyan, deri kaplı kitapların dış kapağına çoğunlukla altın renkte basılan hanedan arması gibi motiflerden oluşan işaretlerdir.

BÖLÜM II

KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR

Araştırmanın bu bölümünde konu ile doğrudan ilgili bulunan kaynaklar hakkında açıklamalara yer verilmektedir. Bunun temelinde, bundan sonra bu alanda benzer araştırmalar gerçekleştirmek isteyen araştırmacılara konu ile ilgili literatür konusunda yardımcı olmak yatmaktadır. Bu bağlamda, araştırma süresince ulaşılabilen ve yararlanılan kaynaklar aşağıda yazar adlarına göre alfabetik sıra ile sunulmaktadır.

Butler D. J. - Butler W. E., Modern British Bookplates, Silent books, Hardcover, Suffolk, 1990

Darlene J. Butler ve William E. Butler, bu kitapta, İngiliz exlibrisinin tarihine değinmişlerdir. Modern İngiliz exlibrisleri üzerinde duran yazarlar, exlibris tekniklerine ilişkin açıklamalara da yer vermişlerdir.

Güneş, Y., “ Exlibrislerim” Ders Belgeliği (internet yayını), İstanbul, 2003
<http://mimoza.marmara.edu.tr/~avni/yunus/index.html>

Yunus Güneş, online yayınlanan bu çalışmasında; exlibrisi kısa bir girişle tanıttıktan sonra, kendi exlibrisleri hakkında bilgi vermektedir. Exlibris’in kitabın özgünlüğünü bozmadan, ona tamamlayıcı, hatta değer arttırıcı öğeler olarak katılması gerektiğini vurgulayan Güneş, 1. Uluslararası Exlibris Yarışması’nda Jüri Onur Ödülü alan exlibrisine makalesinde yer vermiştir.

Jones, L. S., “ The Human Side of Bookplates”, The Ward Ritchie Pres, Los Angeles, 1951

Louse Seymour Jones, exlibrisi kendi yorumuyla anlattığı bu kitabında; exlibris düşüncesinin oldukça eski olduğundan ve ilk olarak Mısır’da ortaya çıkışından söz etmektedir. Ayrıca Jones, karşılaştığı exlibrisler hakkında bilgi vermektedir.

Okur, G., “Exlibris ve İletişim” Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1998

Gökhan Okur’un yüksek lisans tezi çalışmasının I. Bölümünde, exlibris üzerine genel açıklamalar yapılmaktadır. II. Bölümde iletişim ve iletişim modellerine yer veren Okur, III. Bölümde exlibrisin iletişim işlevi üzerinde durmuştur.

Pektaş, H., “Ex Libris”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1996

Hasip Pektaş, bu kitabında, exlibrisi çok yönlü olarak ele almıştır. Exlibris Değiş Mektubu örneğinin de yer aldığı bu kitapta, Türk ve yabancı sanatçıların exlibrislerine yer verilmiştir. Kitabın son bölümünde dünyadaki exlibris derneklerinin ve exlibris sanatçılarının adresleri yer almaktadır.

Severin, M. F., “Making a Bookplate”, The Studio Publications, London, New York, 1949

Mark F. Severin bu kitabında, exlibris yapmak isteyenlere yardımcı olmayı amaçlamıştır. Bu nedenle çalışmasında exlibrisi tanıtmış, kendi exlibris koleksiyonundan örnekler vermiştir. Exlibriste ele alınabilen temaları irdelerek; boyut, kağıt seçimi, baskı teknikleri ve uygulama gibi konu başlıkları altında exlibris yapmak için gerekli bilgileri sunmuştur.

Severin, M. F., - Reid, A., “ Engraving Bookplates: European Exlibris 1950-1970, Private Libraries Association, Pinneri Middlesex, 1972

Avrupa exlibrisinin anlatıldığı bu kitapta, gravür dışında kalan bütün teknikler konu dışı bırakılmıştır. Farklı ülkelerden gravür sanatçılarının tanıtıldığı kitapta, 1950-1970 dönemi ele alınmıştır. Ayrıca 400 sanatçının isimleri ve adresleri, okuyucuların onlara kolay ulaşabilmesini sağlamak amacıyla kitapta yer almaktadır. Her iki yazarın da farklı ülkelerdeki arkadaşlarından yardım alarak ortaya çıkardığı bu kitap, özellikle exlibris sahibi olmak ve exlibris koleksiyonculuğuna başlamak isteyenler için önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Wolf, S., “Exlibris – 1000 Beispiele aus fünf Jahrhunderten”, Verlag F. Bruckmann KG, Novum Press, München, 1985

Sylvia Wolf bu kitabında, exlibrisin tarihine geniş bir şekilde yer vermiş ve onu dönemlerine göre incelemiştir. Exlibris'i; eski, modern ve çağdaş olarak üç grupta sınıflandıran Wolf, kitabında yer verdiği exlibris örnekleriyle, exlibris koleksiyoncularına yardımcı olmayı amaçlamıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1.Araştırma Modeli

Nitel araştırma özelliği taşıyan bu araştırmanın yöntemi, “betimleme-survey” yöntemidir. Bu yöntem olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların ne olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışan araştırmalarda kullanılır.(Kaptan 1991:59).

3.2.Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, exlibris üzerine Türkiye’de ve dünyada yazılmış kaynak kitaplar ve 2005-2006 öğretim yılında Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı’nda okuyan son sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı’nda okuyan son sınıf öğrencileri 1. öğretim ve 2. öğretim olmak üzere, toplam 79 kişidir.

Araştırmanın örneklemi ise, exlibris üzerine yazılmış ulaşılan kaynaklar ve Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı’nda okuyan son sınıf öğrencilerinden ulaşabilinen 52 öğrencidir.

3.3.Veri Toplama Yöntemi

Bu araştırmada öncelikle konuyla ilgili kaynaklar taranmış, elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Bu veriler temel alınarak araştırmada veri toplama aracı

olarak kullanılan anket, araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Anket uzman görüşlerine sunulmuş, gerekli düzeltmelerden sonra ankete son şekli verilmiştir.

Anket, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı son sınıf öğrencilerine uygulanmak üzere hazırlanmıştır.

3.3.1. Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılan anket 17 adet kapalı uçlu sorudan oluşturulmuştur. Araştırmacı tarafından geliştirilen anket sorularında evet-hayır seçenekleri kullanılmıştır. 2005- 2006 öğretim yılında Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı'nda öğrenim gören son sınıf öğrencilerinin mevcudunun 79 olduğu tespit edilmiştir. Evrenin tümüne ulaşabilmek için anket, 08.05.2006 – 18.05.2006 tarihleri arasında ders süresi içinde uygulanmış, ancak 52 kişiye ulaştırılabilmektedir. Bu değer, evrenin % 66'sını oluşturmaktadır. Ders süresi içinde uygulanan anketler, öğrencilerin derse katılımlarının düşük olması nedeniyle % 34'lük bir kayıpla değerlendirilmiştir.

3.3.2. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Konuya ilişkin kaynakların taranması sonucunda elde edilen bilgiler araştırmacı tarafından analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı'nda öğrenim gören son sınıf öğrencilerine uygulanan anketlerden elde edilen verilerin çözümlemesinde, her bir soruya ait frekans ve yüzde dağılımları alınmış, elde edilen dağılımlar sütun grafiğinde gösterilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1.Exlibris Kavramı

Exlibris; bir kitabın kime ait olduğunu belirten, kendine özgü tasarımı olan, kitabın iç kapağına yapıştırılan, genellikle özgün baskıresim teknikleriyle üretilen ve çoğaltılabilen özgün grafik çalışmalardır.

Exlibris sözcüğü latince “...’nın kitabı”, “...’nın kitaplığına ait” anlamına gelir. Ayrıca İngilizce’de “Bookplate” (kitap etiketi), Almandada “Bucheignerzeichen” (kitap sahibinin işareti) olarak bilinir.

Matbaanın icadından önce; elle tek tek yazılan, pahalı ve nadir bulunan kitapların varlıklı sahipleri, bu sahipliklerini kanıtlayacak isim simgelerine ihtiyaç duymuşlar ve bu tür özel kitaplara sahibinin ismini belirten bir etiket eklemişlerdir. Latince o dönem en yaygın kullanılan dil olduğu için, tasarımlarda “ Ex Libris” kelimesi, kitap sahibinin adından sonra kullanılmıştır.

15. yüzyılda matbaanın icadıyla kolayca çoğaltılan kitapların ödünç verildiğinde, sahiplerine geri dönmesi için kimlik belirten etiketlerin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu dönemde kitaplar için bir minyatür sanat gelişimi görülmüş ve bu, kitap sahipleri için bir kişiselleştirme yolu olarak tanımlanmıştır. Exlibrisler sahibinin mesleğini, ilgi alanlarını, kütüphanesini veya istediği herhangi bir konuyu ifade ettiği özel tasarımlardır. Aynı zamanda exlibris, kimlik belirtmenin yanı sıra, sahibinin hayatından, duygularından da izler taşımaktadır.

Günümüzde exlibris, sadece kitaplar için uygulanmamakta, başlıbaşına özgün grafik eserler olarak değerlendirilmektedir. Kitabın sahibini tanımlayan ve

üzerinde estetik değerler taşıyan bu eserler için uluslararası yarışmalar düzenlenmekte ve özel koleksiyonlar oluşturulmaktadır.

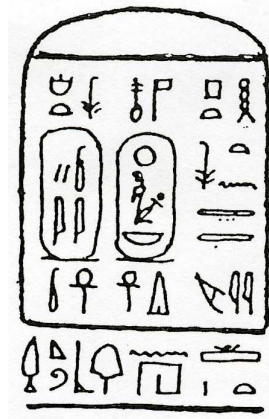

Resim 3. Paul Klee, C3

4.2. Exlibrisin Tarihsel Gelişimi

Exlibris, uzun ve renkli bir tarihe sahiptir. Mısır'da tabletlere yazı yazan insanlar, sahiplik göstergesi olarak yumuşak çamur üzerine küçük işaretler basmışlardır. Bunun da öncesinde mağarada yaşayan insanların taş baltaları üzerinde bireysel işaretler görülmüştür. Mülkiyet işaretlerinin ilk izleri olan bu örneklerle rağmen, exlibris tarihinde bilinen en erken kayıt, M.Ö. 1400 dolaylarına ait açık mavi fayans üzerine yapılmış olan exlibristir. Bu tür levhalar papirüs rulolarını

korumak için kullanılan tahta kutularda bekletilmektedir. British ve Louvre Müzesi, Yale Üniversitesi Galerilerinin koleksiyonlarında II. Amenofis kütüphanesine ait bu tür levhalar bulunmaktadır (Resim 4).

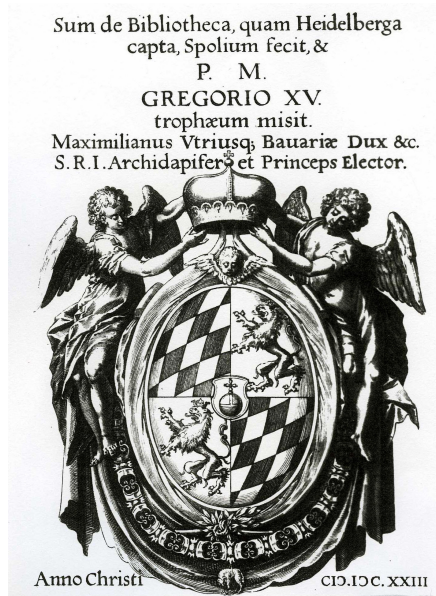

Resim 4. M.Ö. 1400

Ortaçağ Avrupa'sında kitap, bugünkü biçimine sahiptir. M.S. 15. yüzyılın ortalarında Johannes Gutenberg ilk baskı aracını icat edene kadar, tüm kitaplar el yazmasıydı ve manastırlarda katipler tarafından kopyalanmaktaydı. Mısır hükümdarı Ptolemies, kendi kütüphanesinin prestijini korumak için papirüsün ihracatını yasakladığı zaman, Pergamon Kralı II. Eumenes tarafından M.Ö. 150 dolaylarında, yazı için en iyi ve en sağlam malzeme olan kurutulmuş koyun, keçi veya dana derisi kullanılmasına karar verilmiştir. Bir kitabın üretilmesi güç ve çok zaman gerektiren bir iş olmakla birlikte, kutsal bir kitabın oluşturulması için 210-225 arası koyun derisi gerekmektedir. Bu nedenle kitaplar çok değerli olduğundan, çalınmaması için kütüphanelerde masalara zincirlenmekteydi. Deriye göre daha ucuz bir seçenek olan kağıt, ilk olarak Çin'de T'sai Lun adında bir saray memuru tarafından M.S. 105 senesinde üretilmiştir. Kore ve Japonya'ya ancak M.S. 7. yüzyılda geçen kağıt; 8. yüzyılda, uzun bir süre kağıt yapımı merkezi olarak bilinen Semerkant'da üretilmeye başlanmıştır. Avrupa'da ise ilk kağıt ancak 1151 yılında İspanya'da yapılmıştır. 1276 yılında İtalya'da, 1390 yılında ise Almanya'da kağıt üretimi yapıldığı bilinmektedir.

Bir kütüphane oluşturmak oldukça pahalı bir iş ve bir güç simgesi iken; kilise ve güçlü prenslerin elinde olan ortaçağ kütüphanelerinde, mülkiyet sembolleri el yazısıyla oluşturulmuş ve genellikle kitabın kimin tarafından verildiği belirtilmiştir. Hatta bazen kitap sahibinin kitabı daha dikkatli kullanması için uyarılar ve çalınmalarını önlemek için tehditler de kitaplara eklenmekteydi. Basle Üniversite kütüphanesindeki kitaplarda eski Almanca'dan çevrilen, konuya ilişkin şu ifadelerle rastlanmıştır: “Bu uyarı hırsızlığa karşıdır, aksi takdirde Tanrı'nın sonsuz kudreti sizi cezalandıracaktır.” “Bu kitap bana aittir/Bu yüzden görmeniz için adımı yazıyorum/Ve eğer bu kitap çalınırsa/Hırsız asılmaya mahkumdur.”(A.A. Burgers in Pan,1984)

14. yüzyıl gibi erken bir dönemde mülkiyet işaretleri olarak armalar kullanılmaya başlanmıştır. Kitap sahiplerinin genellikle kraliyet ailesi bireyleri, soylu kişiler veya kilise olması exlibris tasarımlarının arma motiflerinden oluşmasını gelenekselleştirmiştir. Armaların 18. yüzyıla kadar, exlibrislerde sıkça kullanılmasının en önemli nedeni; okuma-yazma bilmeyen kişiler tarafından bile okunup, tanınabilen özel aile işaretleri olmasıdır.

Resim 5. Hanedan arması

İnsanlığın gelişimine matbaanın etkisi oldukça büyüktür. 15. yüzyılın ortalarında Gutenberg'in matbaayı icat etmesiyle, önceden çoğunlukla kilisenin ve soylu sınıfın himayesinde bulunan kitaplar, bir alt sınıfa, bunun da ötesinde eğitim alan köylü sınıfa ulaşabilmiştir. Kitaplıkların büyümesiyle bazı değerli kitapları hırsızlıktan ve karışıklıktan korumak için kişisel bir mülkiyet işareti gerekliydi. Aynı zamanda exlibris, kitap sahibinin o kitaba sahip olmaktan duyduğu bir gurur simgesiydi.

Gerçek anlamdaki ilk exlibrisler ise Almanya'da 15. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkmıştır. Hildebrand Brandenburg ve Wilhelm von Zell adlı kişiler için yapılan exlibrisler, ağaç üzerine elle boyanmış bir arma ve sahibi tarafından yazılan bir sözden oluşmaktadır. 1450 yılında "İgler" (kirpici) lakaplı Alman papaz Johannes Knabenberg için yapılan exlibriste bir kirpinin çayırdaki bir çiçeği ısırduğu görülmektedir (Resim 6). 19 cm boyutunda olan exlibrisin üzerinde "Hanns Igler öpsün sizi" yazmaktadır. Muhtemelen bu sözcüklerle ödünç verilen kitap geri getirildiğinde duyulacak memnuniyet ifade edilmektedir. 1480 dolaylarında Carthusian Manastırı'na sunulan bir kitapta yer alan, bir melek ve kalkan resimlerinden oluşan ağaç baskısı exlibris de ilk exlibrislerden biridir.

Resim 6. Hanns Igler için yapılan exlibris

Japonya’da Avrupa’daki ilk exlibrislerle yaklaşık aynı dönemde, etkileyici kaligrafileriyle dikkat çeken “kitap mührü” (zoshō-in) görülmüştür. Daigoji Tapınağı’nın 1470 dolaylarına ait kitap mühründe şu ifadeler yer almaktadır: “Bu kitabı çalmak cennetin kapılarını kapatır ve cehennem kapılarını açar. İzin almadan bu kitabı alan kişi, tüm Japon tanrılar tarafından cezalandırılacaktır”. Doğu exlibris geleneğinin Batı’yla paralellik göstermesine rağmen, Batı üslubundaki exlibrisler ise Japonya’da ve Çin’de 1860’larda görülmüştür.

15. yüzyılda kitap sahibinin arması kitabın tahta kapağına işlenmeye başlanmıştır. Tahta kapak 16. yüzyılda yerini deri ve parşömen kağıda bırakınca; isim yada arma, ısıtılmış pirinç kalıplarla kitap kapağına basılmıştır. Bu tarz exlibris “süper-exlibris”, “supra-exlibris” veya “supralibros” olarak adlandırılmıştır (Resim 7-8). Supralibros, sahibinin kimliğini belirtmekle benzer bir amaç taşıyan, deri kaplı kitapların dış kapağına çoğunlukla altın renkte basılan hanedan arması gibi motiflerden oluşan işaretlerdir. Almanya ve İsviçre’den çok Güney Avrupa’da kullanılmıştır. Supralibrosun Fransa, İspanya, İngiltere ve İtalya’da exlibrisin gelişimini engellediği düşünülmektedir. Supralibros 17. yüzyılda Fransa’da popülerlik kazanmış ve 19. yüzyılda yaygın olarak soylu kütüphanelerinde kullanılmıştır. Modern kitapların ortaya çıkışı supralibrosların azalmasına neden olmuştur.

Resim 7. Supralibros

Resim 8. Supralibros

16. yüzyılın başlarında Almanya’da exlibrisin gelişiminde Albrecht Dürer (1471-1538) başta olmak üzere, “Küçük Ustalar” (Kleinmeistern) olarak adlandırılan sanatçı grubunun yeri büyüktür. “Küçük” sözcüğü grubun işlerinin biçimini ifade ederken, exlibrislerin hemen hepsi zarafet ve estetik bir mükemmellik taşımaktadırlar. Özel kütüphanelerin sayısının arttığı bu dönemde, ünlü sanatçılar exlibris siparişleri almaya başlamışlardır. Albrecht Dürer Nuremberg meclis üyesi Martin Behaim için exlibris siparişi almış; ancak exlibris, meclis üyesinin istediği gibi olmayınca; Dürer değiştirmeyi reddettiğini şu cümlelerle ifade etmiştir: “ Sevgili Martin Behaim, size armanızı geri gönderiyorum. Tüm enerjimi vererek sanatsal bir şekilde işlemeye çalıştığım için lütfen onu olduğu gibi bırakın. Zira, kimse daha iyisini yapamaz.”(Wolf, 1985:15)

Dürer’le birlikte Lucas Cranach (1472-1553), Hans Burkdmair (1473-1531), Hans Holbein (1497-1543), Jost Amman (1539-1591), Barthel Beham (1502-1540) ve Virgil Solis (1514-1562) dönemin önemli exlibris sanatçılarıdır.

16. yüzyılda Rönesans exlibris sanatında da üstünlüğünü göstermiştir. Arma temalı exlibrislerin düşüşüyle birlikte, resimsel exlibrisler önem kazanmaya başlamıştır. Peyzajlar, kütüphane iç mekan görünüşleri, kitap yığınlarının oluşturduğu düzenlemeler ve insan portreleri resimsel exlibrislerde yer almıştır. Minyatür sanat eserleri olarak görülen exlibrislerde gösterişli kaligrafiyle yazılan mısralar, özdeyişler ve alıntılar da yaygınlık kazanmıştır.

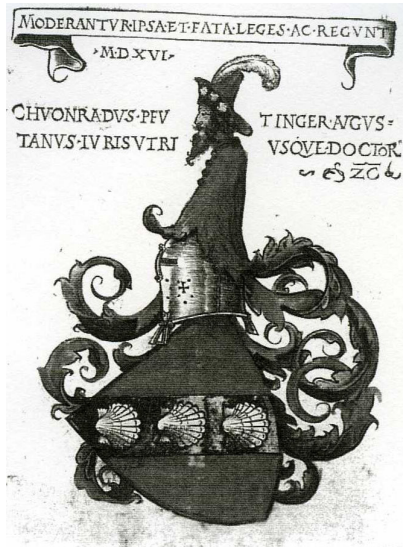
Resim 9. Albrecht Dürer

16. yüzyılın ortalarına gelindiğinde exlibris, bütün Avrupa ülkelerinde görülmeye başlanmıştır. İngiltere’de ilk exlibrisler 1500’lerin başında Thomas Cardinal Wolsey ve 1574’te Sir Nicholas Bacon için yapılmıştır. İlk Portekiz exlibrisi 1587 tarihli dir. 1540’ta İspanyol supralibrosunun görölmesine karşın, İspanya’da ilk exlibris 1588 yılında ortaya çıkmıştır. İtalya’da ilk exlibris 16. yüzyılın sonunda görölümüştür. Amerika’da ise 1629’da Henry Dunster ve 1642’de Stephen Day için yapılan exlibrisler bu ülke için öncü nitelik taşımaktadırlar. 1529 yılında Jean Bertaud için yapılan exlibris ilk Fransız exlibrisidir. Buna rağmen exlibris Fransa’da 17. yüzyıla doğru kabul görmüştür. Hatta 18. yüzyıla kadar hala ülkede çok bilinmemesinin nedeni, Fransa’da mükemmelliğe varacak çeşitlilikte olan ve supralibrosun gelişmesine katkıda bulunan yüksek standartlardaki Fransız kitap ciltçiliği olarak gösterilebilir.

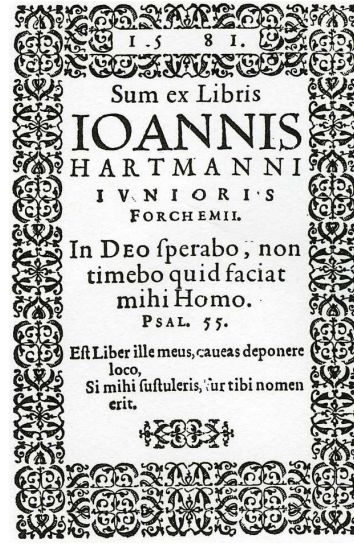

Resim 10. Hans Sebald Beham

17. yüzyıl boyunca resimsel tasvirler, arma formlarıyla birlikte exlibrislere artan bir şekilde konu edilmiştir. Barok dönemin etkisiyle exlibrislerde daha çok simgesel ifadelerin zenginliği göze çarpmaktadır. Bu dönemde mimari figürler yerini doğal çiçek ve meyve motiflerinin yer aldığı İtalyan stiline bırakmaktadır. Bu yüzyıldan itibaren exlibrisin dönemin sanat akımlarına göre şekillenmiş olduğu görülmektedir.

Resim 11. Konrad Peutinger'e ait bir exlibris

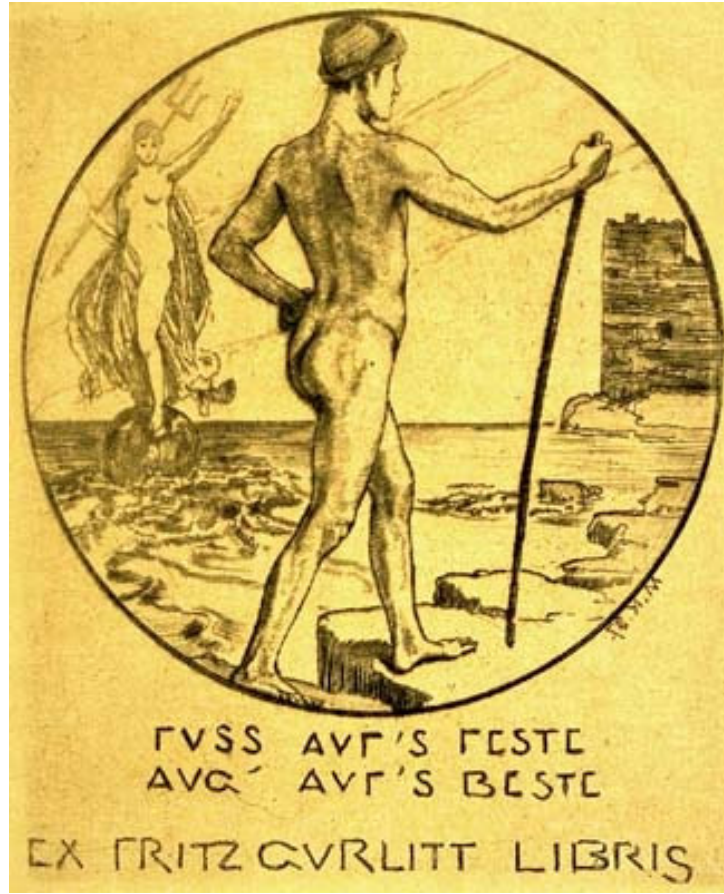
Resim 12. Johannes Hartmann'a ait bir exlibris

Exlibris kullanımı 18. yüzyıl boyunca hızla artmıştır. Kimi zaman imgesel olarak, kimi zaman da kitap sahibinin kütüphanesinin veya kitaplığının resmedilmesiyle, iç mekan betimlemeleri exlibrislerde sıkça görülmeye başlanmıştır. Ayrıca Rokoko dönemin anlayışına uygun olarak deniz kabukları ve sarmal çiçek motifleri de exlibrislerde yer almaktadır. Bu yüzyılda Almanya'da exlibris sanatçıları azalma görülmektedir. Buna karşın başta Fransa olmak üzere, diğer Avrupa ülkelerinde exlibris sanatı usta sanatçılar tarafından geliştirilmekteydi. Bu dönemde exlibris sanatı Avrupa'dan Amerika'ya hızla yayılmaya başlamıştır.

19. yüzyılda exlibris sanatı neredeyse durma noktasına gelmiştir. Endüstri devriminin getirdiği hızlı baskı teknolojisiyle birlikte kitaplar seri biçimde üretilir hale gelmiş ve bu nedenle exlibrise olan talep oldukça azalma göstermiştir. Yeni oluşan halk kütüphaneleri ise kitapları damgalama yöntemini tercih etmişlerdir. Yine de bu dönemde Ludwig Richter gibi önemli exlibris sanatçıları ortaya çıkmıştır.

19. yüzyıl sonlarında exlibris sanatının ikinci yükselişinin başlaması iki farklı eğilime dayandırılabilir. Bunlardan ilki, exlibrisin koleksiyonculuk alanında kullanılmasının keşfidir. Birçok bibliyografist ve tarihçiye göre; exlibrislerin kitaplardan kaldırılması suçtu. Bununla birlikte ilginin az olduğu kitaplar yok edilmeye ve yeni kağıt yapımı için kullanılmaya başlanmıştır. Bu tür kitaplardan exlibrisleri almak büyük exlibris koleksiyonlarına imkan sağlamıştır. Antika tüccarı Heinrich Lempertz bu alanın öncüsü olarak sayılabilir. Lempertz, 1850'lerin başında exlibris örnekleri toplamış ve 1853'ten 1865'e kadar olan exlibrisleri "Kitap Ticaretinin Tarihi ile İlgili Resimli Kitaplar, Sanatlar ve Meslekler" adlı kitapta toplamıştır. Exlibris sanatının yeniden canlanmasındaki ikinci önemli etken ise, Alman sanatına ve dolayısıyla da hanedan armalarına olan ilginin yeniden başlamasıdır. Neredeyse unutulmuş olan hanedan armaları, exlibriste bir kez daha ilgi odağı haline gelmiştir. Bu dönemde exlibris tasarımlarında tarihi tasvirlerle eğilim artmış ve arma motifleri sıkça kullanılmaya başlamıştır. Bu eğilim 20. yüzyıla kadar devam etmiştir.

1800'lerin son yarısında, özgür bir tarzın geliştirilmesiyle grafik tasarım sanatında canlanma görülmüş ve arabesk tasarımlar çiçek ve kadın motifleriyle birleştirilmiştir. Bu dönemde Alman tasarımcılar exlibris tasarımının ana motifi olarak çıplak figür kullanmaya başlamışlar ve bu anlayış Avrupa ve Amerika'da takip edilmiştir. Tasarımlarda yer alan figürler kimi zaman doğal haliyle kimi zamanda erotik bir şekilde ele alınmıştır. Almanya'da Max Klinger, Aloys Kolb, Hans Bastainer, Bruno Heroux, Alfred Cossman, Hans Volkert ve daha birçok sembolik çalışan sanatçılar "exlibrisin altın çağı" olarak nitelendirilen bir dönemi başlatmışlardır. Aynı zamanda İngiltere'de Pre-rafaelist bir sanatçı olan Giulio Aristide Sartorio az sayıda ancak oldukça görkemli exlibrisler üretmiştir.

Resim 13. Max Klinger

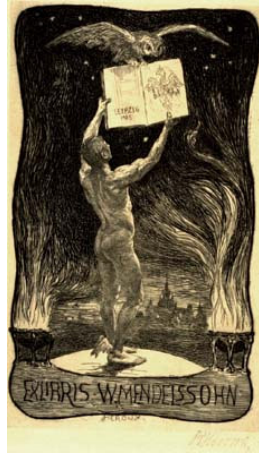
1880 yılında, daha sonra Tabley Lordu olarak anılan, J. Leicester Warren “Exlibris Çalışma Rehberi’ni” (Guide to the Study of Bookplates) yayımlamıştır. 1891 yılında Londra’da ilk koleksiyoncular derneği “Exlibris Topluluğu” kurulmuş ve kısa bir süre sonra da Almanya’da, bir exlibris derneği olan “Exlibris Verein zu Berlin” kurulmuştur. Almanya’da Heinrich Lempertz, 1835 yılında yayımlanan kitabın bir bölümünde kütüphanelerdeki exlibrislere yer vermiştir. 1890’da ise Friedrich Warnacke Alman Exlibris kataloğunu yayımlamıştır. Fransa’da 1894te Exlibris Derneği kurulurken; 1897’de Amerika’da, 1903’te Avusturya’da, 1904’te İsveç’te, 1908’de İsviçre ve İtalya’da kurulan exlibris toplulukları kendi özel dergilerini yayımlamışlardır. Bu dergilerde üyelerin birbirleriyle exlibrislerini değiş-tokuş edebilmeleri için üye ve adres listeleri de yayımlanmıştır.

19. yüzyılda exlibris kullanımı tamamen değişmiştir. Çok değerli bir obje haline gelen exlibrislerin, kitabın sahibini belirtme özelliği geri planda kalmıştır. Özgün grafik çalışmalar olarak nitelendirilen bu minyatür sanat eserleri; bu dönemde kitaba yapıştırılmak için değil, koleksiyoncular için takas aracı olarak kullanılmak amacıyla uygulanmıştır. Sanatçılar için exlibris üretmek, önemli bir durum haline gelmiş ve bu gelişme çok fazla sayıda exlibris üretilmesine neden olmuştur. Bu nedenle piyasada iyi nitelikli olmayan exlibrisler de görülmeye başlanmıştır.

Exlibris koleksiyonculuğu 1920'lerin sonlarına kadar canlılığını korumuş, ancak antika nitelikli exlibrislere ulaşmak güçleşince, posta pulu gibi daha kolay elde edilebilen objelerin koleksiyonculuğu başlamıştır.

1920'lerde başlayan bir tartışmayla Püristler, amacına uygun yapılmış ancak hiçbir kitabın kapağında yer almamış gravürlerin gerçek exlibrisler olmadıklarını ve exlibris kelimelerinin de sahte olduğunu iddia etmişlerdir. Koleksiyoncular ise, bunun tam tersine sanatçıların estetik değerler taşıyan ve daha önce hiç yapılmamış gravürler ortaya çıkarmayı hedeflediklerini belirtmişlerdir. 1922'de Alman exlibrisçi ve exlibris hakkındaki birçok araştırmanın yazarı olan Richard Brawngart, exlibrisleri işlevsel exlibris ve koleksiyon için exlibris olmak üzere ikiye ayırmıştır. Günümüzde bile exlibris koleksiyoncularının konseptlerinde bu tür algılanabilir farklılıklar söz konusu olabilmektedir.

1950'lerde Uluslararası Exlibris Dernekleri Federasyonu FISAE (Fédération Internationale des Sociétés d'Amateurs d'Ex Libris) kurulmuş ve 1970'lerde neredeyse tüm ulusal dernekler yeniden yapılandırılmıştır.

Resim 14. Bruno Heroux

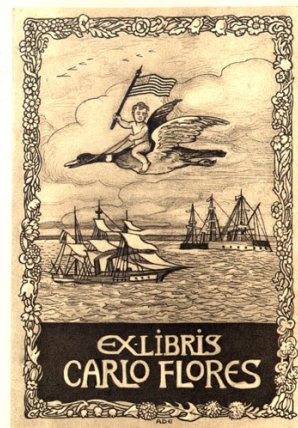

Resim 15. Bruno Heroux

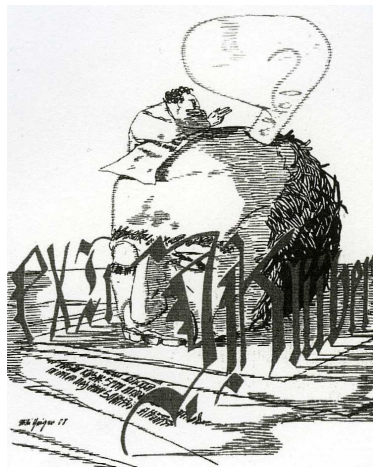
20. yüzyılda exlibris sanatçıları, tarihsel eğilimleri bırakarak yeni ifade formları aramaya başlamışlardır. 1900'lerin devrimci sanat akımlarından kübizm, ekspresyonizm, soyut dönem ve sürrealizm exlibris sanatında da belirgin izler bırakmışlardır. Bunu anlayabilmek için Michel Fingesten, Raul Dal Molin Ferenzona, Alberto Martini ve Giulio Veronesi'nin çalışmalarına bakmak yeterli olacaktır. Bunların dışında Hans Thoma (1839-1924), Max Klinger (1857-1920), Lovis Corinth (1858-1925), Max Slevogt (1868-1932), Fidus d. i. Hugo Höppene (1868-1948), Heinrich Vogeler (1872-1942), Alfred Kubin (1877-1959), dönemin exlibris sanatında en yetkin ve önemli Alman sanatçılarındandır. Ayrıca Gustav Klimt (1862-1918), Franz Von Stuck (1863-1928), Fritz Erler (1868-1940), Julius Diez (1870-1957), Mathilde Ade (1877-1953) ve çok sayıda exlibris çalışan Willi Geiger (1878-1971) önemli isimler arasında sayılabilir. Sanat tarihinin Edward Munch (1863-1944), Mark Chagall (1887-1985), M. C. Escher (1898-1972), Kaethe Kolwitz (1867-1945), Emil Nolde (1867-1956), Paul Klee (1879-1940), Pablo Picasso (1881-1973), Oscar Kokoschka (1888-1980) gibi usta sanatçıları da exlibris çalışmaları yapmışlardır.

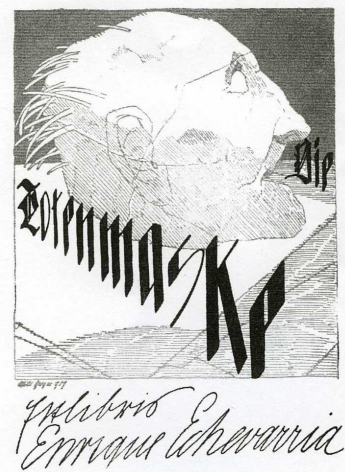
Resim 16. Mathilde Ade

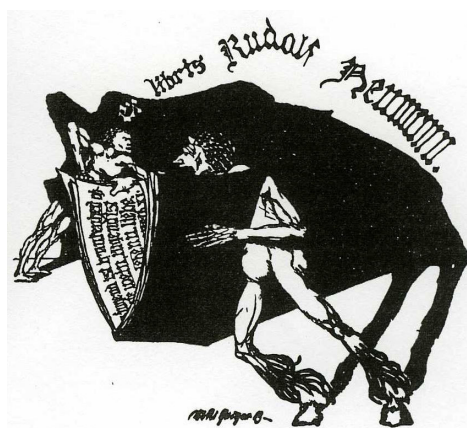
Resim 17. Mathilde Ade

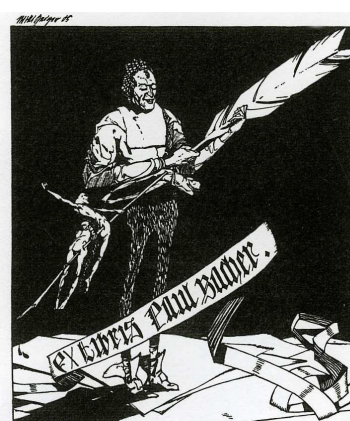
Resim 18. Willi Geiger

Resim 19. Willi Geiger

Resim 20. Willi Geiger

Resim 21. Willi Geiger

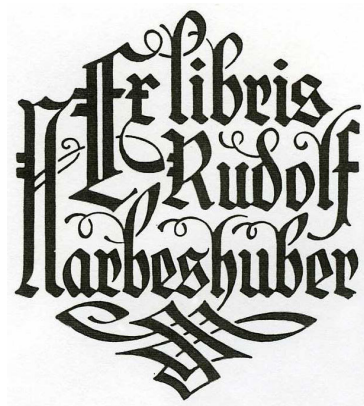
1960 yılında mevcut exlibrislerde işlenmiş konularla ilgili yapılmış olan bir araştırmaya göre konu dağılımları; Armalar % 20, Peyzaj %15, Tipografi % 10, Doğa %15, Erotizm %30 ve diğer konular % 10 şeklindedir. 1970'lerde ise peyzaj konularında bir düşüş yaşanmıştır. Ancak dağılımda da görüldüğü gibi erotik temalı exlibrisler en popüler olanlarıdır. Exlibris konularının herhangi bir denetlemeye tabi olmaması, kısaca temalardaki özgürlük bu konuda etken olarak görülmektedir.

Resim 22. Karl Hans Gehring

Resim 23. Sylvia Penther

Resim 24. Franz Lehrer

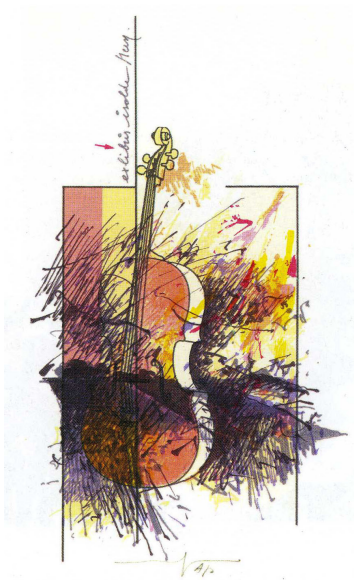

Resim 25. Karl Hans Gehring

Resim 26. Martin R. Baeyens, S1/8

Günümüz exlibris sanatçıları arasında Rusya'dan Jury Borovitsky, Slovakya'dan Peter Augustovic, Vladimir Gazovic, Hollanda'dan Anneke Kuyper, Wim Zwiers, Fransa'dan Jean Marcel Bertrand, Belçika'dan Mark Severin, Gerard Gaudaen, Martin R. Baeyens, Kurt Herman, Ukrayna'dan Arkady Pugachevsky, Japonya'da Masao Ohba, Romanya'dan Ovidiu Petca gibi önemli sanatçıları örnek gösterebiliriz.

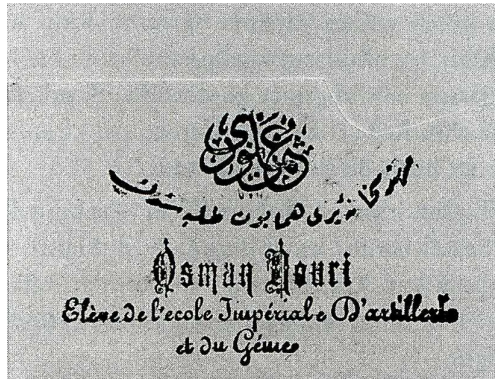
Resim 27. Martin R. Baeyens, S1/10

Resim 28. Martin R. Baeyens, S1/8

4.3. Türkiye’de Exlibris

Günümüzde de beğeni gören kaligrafik düzenlemelerle bezeli mühürler, Osmanlı Dönemi’nde el yazması ve basılı kitaplarda görülmektedir. Aynı zamanda mülkiyet işaretleri olarak görülen bu mühürler, Türkiye’de en erken exlibris işlevi görmüş örnekler olarak düşünülebilir (Resim 29).

Resim 29. Osman Nuri’ye ait bir mühür

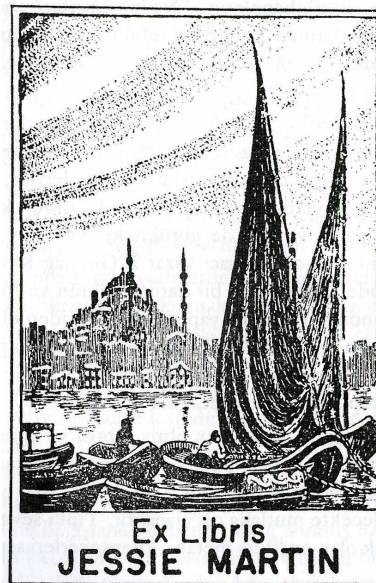
Türkiye’de exlibris, Avrupa ülkelerinde olduğu gibi bir gelişim göstermemiştir. Batıdan gelen kitaplarla tanınan exlibrisler, kitap sahipleri öldüğünde yakınları tarafından kütüphanelere bağışlanmış ya da sahaflara satılmıştır. Genellikle kütüphanelerin “Nadir Eserler” bölümlerinde saklanan bazı kitapların iç kapaklarında ise sökülmüş exlibrislerin izleri görülebilir.

Günümüzde halen Milli Kütüphane’de yer alan ve Almanya’dan satın alınmış 1777 yılı basımı Osmanlı Tarihi ile ilgili kitapta exlibris görülmektedir. Bunun dışında Yapı Kredi Bankası Kütüphanesi’nde, Basın Müzesi’nde, Cavit Baysun, Sedat Simavi ve Şevket Rado kitaplıklarında exlibrisli kitaplar bulunmaktadır.

Resim 30. 1854 yılında Londra’da basılmış bir kitaptan - Milli Kütüphane

Ülkemizde, ilk exlibris uygulaması yaptıranlar yabancı uyruklu kitapseverlerdir. Üsküdar Amerikan Koleji gibi okulların kütüphanelerinde, bu okullarda görev yapmış yabancı öğretmenlerin exlibris yaptırdıkları kitaplar bulunmaktadır (Resim 31).

Resim 31. Üsküdar Amerikan Koleji Öğretmeni Jessie Martin’e ait bir kitaptan

1960'lı yıllarda Gazi Eğitim Enstitüsü'nde resim öğretmenleri, öğrencilerine exlibris çalışmaları uygulatmışlardır. 1980'li yıllardan günümüze özellikle güzel sanatlar eğitimi veren kurumlardaki bazı öğretim elemanları exlibris'e ilgi duymakta ve öğrencilerini exlibris çalışmaları yapmaya yönlendirmektedirler.

Türkiye'de exlibrisin yaygınlaşmasında en çok emeği geçen kişilerin başında Ankara Exlibris Derneği başkanı ve Hacettepe Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanı Prof. Hasip Pektaş gelir. Exlibrisi “kitabın estetik tapusu” olarak tanımlayan Hasip Pektaş, Türkiye'de exlibris dendiğinde akla gelen öncü isimdir. 1984 yılında bir gazete ilanı ile başvurduğu, Belçika'da düzenlenen bir yarışmaya katılmasıyla exlibrisle tanışan Hasip Pektaş, 1997 yılında on gönüllü arkadaşıyla Ankara Exlibris Derneği'ni kurmuştur. En önemli hedefi Türkiye'de bir exlibris müzesi kurmak olan bu dernek, ciddi çalışmalar sonucu sergi ve yarışmalar düzenleyerek ülkemizi, exlibris konusunda dikkat çeken bir ülke haline getirmiştir. Ayrıca Dünya Exlibris Kongresi'nin Ankara'da yapılmasına dair yurtdışından bir teklif de gelmiştir. Aynı zamanda Hacettepe Üniversitesi ve Ankara Exlibris Derneği'nin birlikte düzenledikleri “Uluslararası Exlibris Yarışması” daha ilk düzenlenişinde, katılım düzeyi bakımından, dünyada bugüne dek yapılmış exlibris yarışmaları içinde ikinci sıraya yerleşmiştir.

Günümüzde yurtdışında yapılan exlibris sergilerinde ve yarışmalarında Türk sanatçı ve tasarımcılarının da adı geçmektedir. 1996 yılında İtalya'da yapılan 3. Exlibris Bienali'nde Hasip Pektaş birincilik, İsmail İlhan ikincilik ödülü almıştır. 1997 yılında yine İtalya'da yapılan “müzik” konulu exlibris yarışmasında Sema Ilgaz Temel ise üçüncülük almıştır.

Günümüzde exlibris çalışan ve exlibrisi yaygınlaştırmak için çaba gösteren sanatçı ve tasarımcılarımız arasında Hasip Pektaş, Mürşide İçmeli, Hayati Misman, Tülin Aktar, Mine Arasan, Nurhayat Berker, Hakan Erkam, Nazan Erkmen, Erdoğan Ergun, Şükrü Ertürk, İsmail İlhan, Sema Ilgaz Temel, Devabil Kara gibi sanatçılarımız örnek gösterilebilir.

Resim 32. Hasip Pektaş, P3

Resim 33. Hasip Pektaş, C3

Resim 34. Sema Ilgaz Temel, C+C5

4.4. Exlibris Tasarım ve Uygulamaları

15. yüzyıldan günümüze süregelen ve özünde paylaşım olan, dünyanın birçok ülkesinde meraklıları tarafından koleksiyonları yapılan exlibrisler, kitap boyutuna göre hazırlanır. Genellikle büyük kitaplar için büyük, küçük kitaplar için küçük exlibrisler yapılır. Ancak exlibris için ideal ölçü, 5 cm'e 7.5 cm olarak verilmektedir ve bu ölçüler çok küçük kitaplar dışında tüm kitaplar için güvenle uygulanabilir. Exlibris boyutunun üst sınırı 13*13 cm olarak belirlenmiştir. Renk seçiminde ise, soluk ve pastel renkler az ilgi çekmektedir. Eğer exlibris rengi, belli bir amaçla ya da belli kitaplar için seçilmezse genellikle siyah kullanmak daha uygun bulunmaktadır. Baskı kağıdı kütüphanedeki kitapların kağıt kalitesine göre belirlenebilir. Birkaç farklı kağıda baskı yapmak, doğru kağıt seçiminde yardımcı olabilir. Exlibris kitaba yapıştırılacağı için baskı kağıdı çok kalın olmamalıdır. Bazı exlibris sanatçıları çok ince hatta neredeyse transparan olan Çin kağıdını kullanmaktadır. Ancak Çin kağıdı her tasarım için aynı sonucu vermemektedir.

Exlibris'i bazı kişiler kütüphanelerinde bulunan tüm kitaplara yapıştırırken, bazı kişiler de daha sert bir tutumla sadece 'nadide' diye nitelendirdikleri kitaplara exlibris yapıştırmaktadırlar.

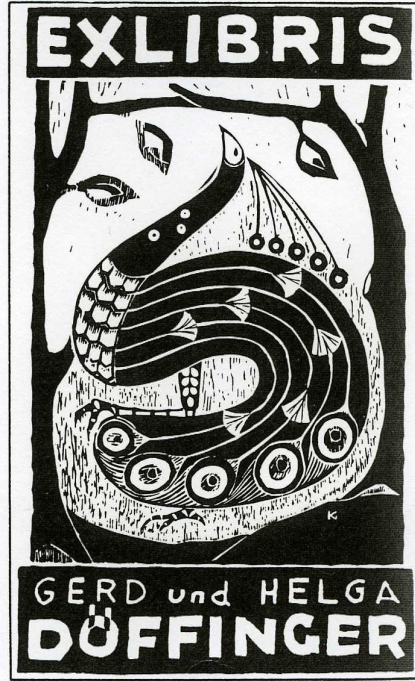
Resim 35. Jaroslav Horanek

Kitapları için exlibris yaptırmayı düşünen kişiler ya da koleksiyoncular, exlibris tasarımlarına, sergiler veya sergi katalogları yoluyla ulaşırlar. Sanatçıyla görüşülerek nasıl bir tasarım olması gerektiğine karar verilir. Bu aşamada çoğu zaman sanatçı müşterinin karakterini tanımaya çalışarak, ortaya çıkacak eserin kişiye has özellikler taşımasına yardımcı olur. Sanatçı yorumlar ve düzeltmeler için bir ön çalışma sunabilir. Kimi sanatçılar bu aşamadan sonra eseri bitirinceye kadar göstermezken; kimi sanatçılar ise A, B, C, D, E, F şeklinde adlandırılmış farklı çizimleri (tasarımları) müşterisine gösterebilir. Örneğin müşteri tercihini B tasarımından yana kullanır; A ve D tasarımlarından da eklenmesini istediği noktaları belirtir. Böylece ortaya yeni bir tasarım çıkar. Bu yeni tasarım müşteri tarafından beğenilirse, exlibris o şekliyle yapılır. Exlibris baskı sayısı, baskı tekniğinin olanaklarına, müşterinin ve tasarımcının tercihinine bağlıdır. Ancak önemli olan sayıdan çok kalitedir.

Exlibrislerde, sipariş veren kişinin seçimine bağlı olarak, mesleki semboller, mitolojik konular, masal kahramanları, hayvanlar, bitkiler, manzaralar, fantastik öğeler ve çok çeşitli konular yer alabilir. Ayrıca exlibrisler sadece kaligrafik öğelerle de oluşturulabilir. Bu tür exlibrislerde, isimler tam olarak yazılabilir ya da sadece baş harflerden oluşturulan tasarımlar kullanılabilir. Çoğu zaman da kitap sahibinin kişiliğini yansıtmaktan çok ödünç alan kişiye bir uyarı mesajı iletmek amacıyla alıntı veya sloganlar kullanılmaktadır.

Resim 36. Oscar Kokoschka, P1

Resim 37. Karl Hans Gehring

Exlibrislerin uygulama aşamasında kullanılabilecek pek çok baskı yöntemi vardır. Metal gravür, ağaç gravür, linolyum baskı, litografi, serigrafi, ofset ve fotogravür exlibris çoğaltmada kullanılan baskı teknikleridir. Geleneksel baskı yöntemlerinin dışında bilgisayarda grafik programları kullanılarak seri exlibrisler üretmek de mümkündür.

Aynı tasarımın iki veya üç farklı boyutu elde edilmek istendiğinde, küçültme ve büyültme için fotografik yöntemler kullanılabilir.

Exlibrislerin sol alt köşesine kurşun kalemle baskı tekniği ve kaç sayıda çoğaltıldığı, koleksiyoncu ve exlibrisle ilgilenenleri bilgilendirmek amacıyla yazılmaktadır.

1958 yılında Barselona Uluslararası Exlibris Kongresi'nde kabul edilen exlibris baskı teknikleri ve bu tekniklerin simgeleri aşağıda belirtildiği gibidir.

Exlibris Baskı Simgeleri

(1958’de FISAE’nin Barcelona Uluslararası Exlibris Kongresi’nde kabul edilmiş, Nisan 2000’de Belgrad ve Cenevre’de değişiklik yapılmıştır.)

- Çukur baskı teknikleri / Intaglio printing techniques

Özgün / Original

C = Çukur baskı / Intaglio printing (C = Chalcographie)

C1 = Çelik oyma / Steel engraving

C2 = Hakkak kalemiyle oyma (özellikle bakır üzerine) / Burin (graver or gouge)
engraving

C3 = Asitle yedirme / Etching

C4 = Kuru kazıma / Drypoint

C5 = Akuatinta / Aquatint

C6 = Yumuşak-şekerli yüzeyde yedirme / Soft-ground or sugar etching

C7 = Mekanik doku yaratma / Mezzotint

C8 = Plastik gravür / Engraving on linoleum, plastic or other materials

Yeniden Çoğaltma / Reproductive

P3 = Fotogravür baskı / Photogravure

P4 = Tifdruk baskı / Rotogravure

- Yüksek Baskı Teknikleri / Relief printing techniques

Özgün / Original

X = Yüksek baskı / Relief printing (X = Xylographie)

X1 = Ağaç baskı / Woodcut

X2 = Ağaç oyma baskı / Wood engraving

X3 = Linolyum baskı / Linocut

X4 = Metal oyma baskı / Metal engraving or etching

X5 = Damga baskı / Stamp (stone, rubber, etc. or relief engraving)

Yeniden Çoğaltma / Reproductive

T = Tipografi, yazı baskısı / Typography, letterpress

T1 = Lino kalıp baskı / Linotype, monotype, indirect letterpress

T2 = Ağaç oyma yazı baskısı / Photoxylography, facsimile wood engraving

P1 = Klişe baskı / Line block

P2 = Yarım ton klişe baskı / Half-tone, photozincography

- Düz, şablon ve elektronik baskı teknikleri / Flatbed, stencil and electronic printing techniques

Özgün / Original

L = Taş baskı – Litografi / Lithography

L1 = Taş baskı / Autolithography

L2 = Transfer taş baskı / Autography (transfer lithography)

L3 = Ofset çinkosuyla baskı / Zincography

L4 = Alüminyum Baskı / Algraphy

P8 = Fotoğraf / Original photograph

S = Şablon baskı / Stencil

S1 = İpek baskı / Original serigraphy (silkscreen)

S2 = Boyama şablonla baskı / Mimeography (dye stencil)

S3 = Balmumu kağıtla baskı / Katazome and Kapa (oiled paper stencil)

CGD = Bilgisayarda tasarım / Computer generated design)

Yeniden Çoğaltma / Reproductive

P = Fotografik çoğaltma / Photographic reproduction

P5 = Fototayp baskı / Collotype

P6 = Fotolitografi baskı / Photolithography, process transfer lithography

P7 = Ofset baskı / Ofset, duotone

P9 = Fotografik ipek baskı / Serigraphic reproduction (photosilkscreen)

CRD = Bilgisayarda çoğaltma / Computer reproduced design

Y = Fotokopi / Photocopy, electrostatic screen printing

- Diğer Simgeler / Other abbreviations

M = Monotip (tek tip) baskı / Monotype

B = Görme engelliler için kabartma baskı / Braille printing

MT = Karışık teknik / Mixed technique

TNC = Sınıflama dışı teknik / Technic no classification

4/ = Kalıp sayısı (4/C3 = 4 kalıplı çukur baskı) / Number of plates used

/2 = Renk sayısı (S/2 = 2 renkli serigrafi baskı) / Number of colours used

/col. = Elle renklendirme / Hand coloured

4.5. Exlibris Örnekleri

Resim 38. Michl Fingesten, C7

Resim 39. Gerard Gaudaen, X2

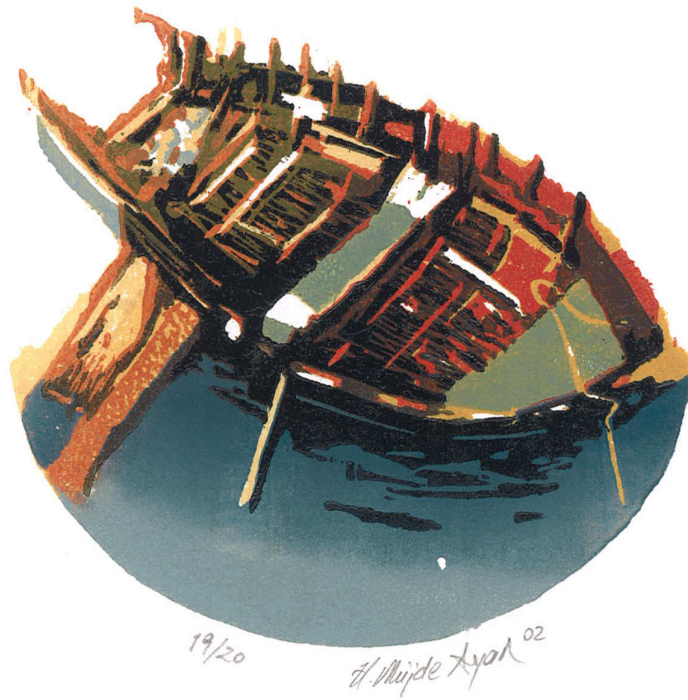
Resim 40. Müjde Ayan, X3 S1/11

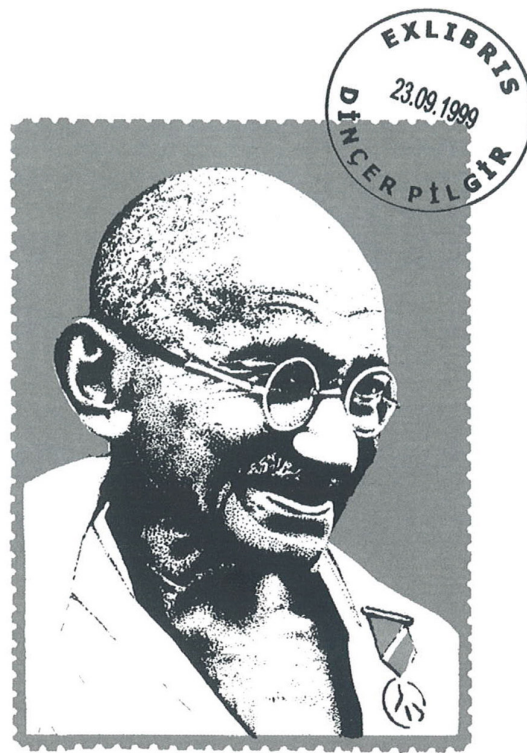
Resim 41. Müjde Ayan

Resim 42. Müjde Ayan, S1/9

Resim 43. Müjde Ayan, X2+X3

Resim 44. Dincer Pilgir, S

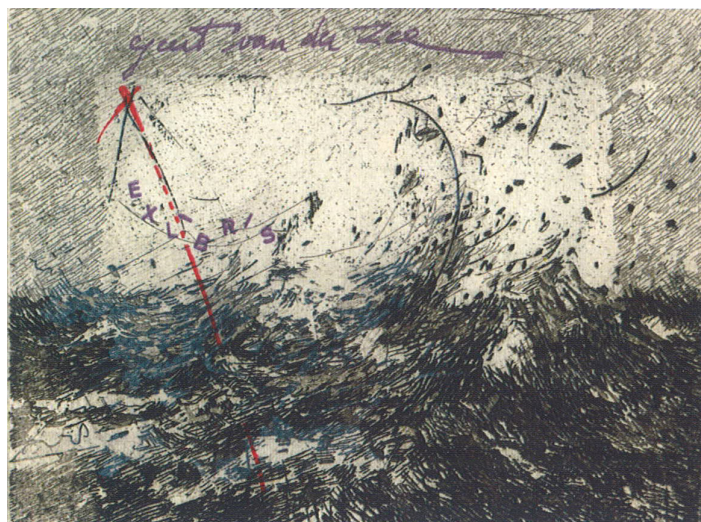
Resim 45. Mete Demirbaş, P3

Resim 46. Serap Emmungil, X3

Resim 47. İlknur Dedeoğlu, X3

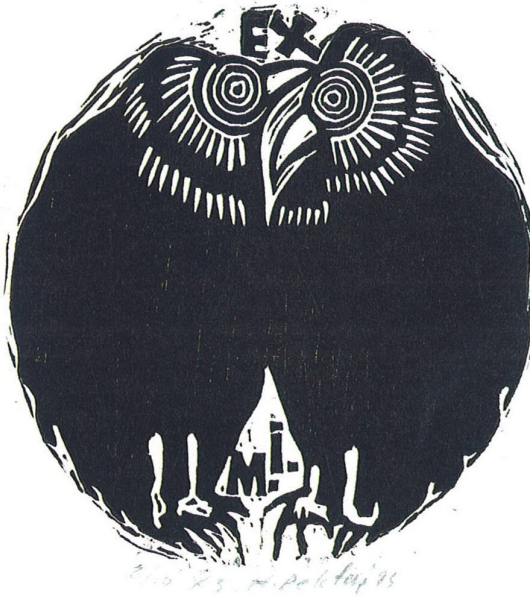
Resim 48. Martin R. Baeyens, C3+S1/3

Resim 49. Martin R. Baeyens, S1/8

Resim 50. Erdoğan Ergün, S

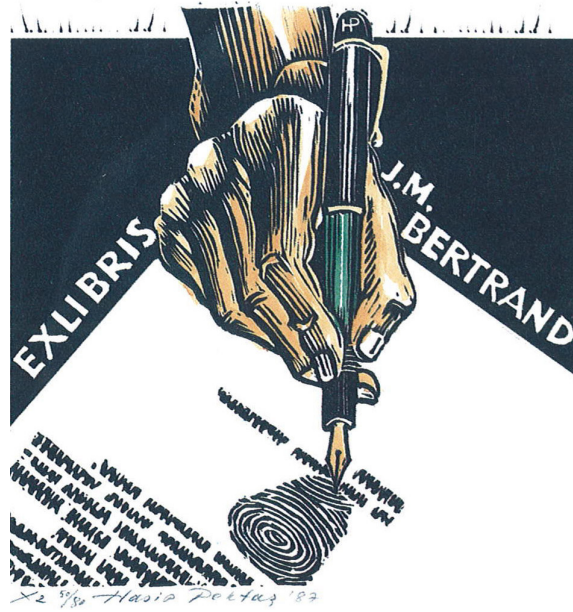
Resim 51. Hasip Pektaş, X3

Resim 52. Müjde Ayan, S1

Resim 53. Hasip Pektaş, C5+MT

Resim 54. Hasip Pektaş, X2/col.

C5-P3

7/20

H. Pektaş '95

Resim 55. Hasip Pektaş, C5+P3

Resim 56. Deniz Karanis Huysal, P7

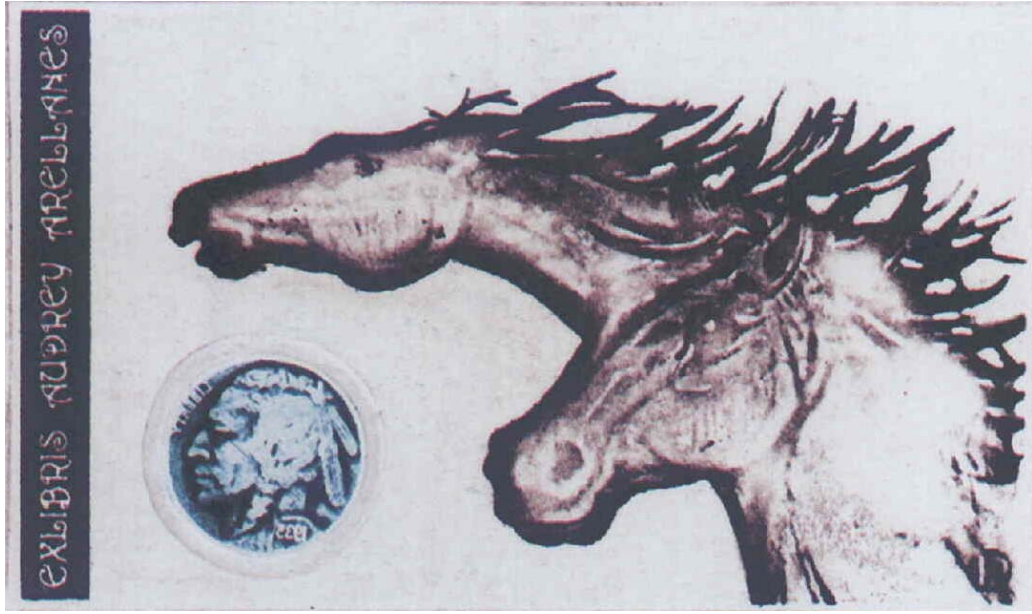
Resim 57. Habibe Durgut, X3

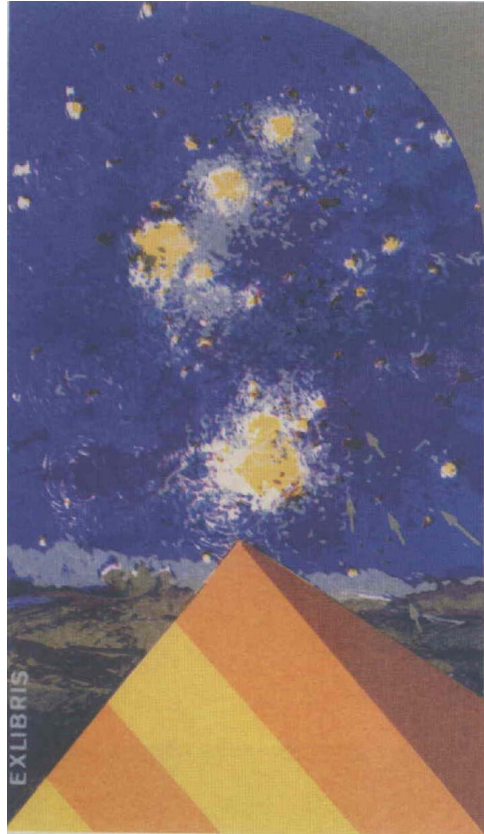
Resim 58. Müjde Ayan, S1/10

Resim 59. Müjde Ayan, S1/9

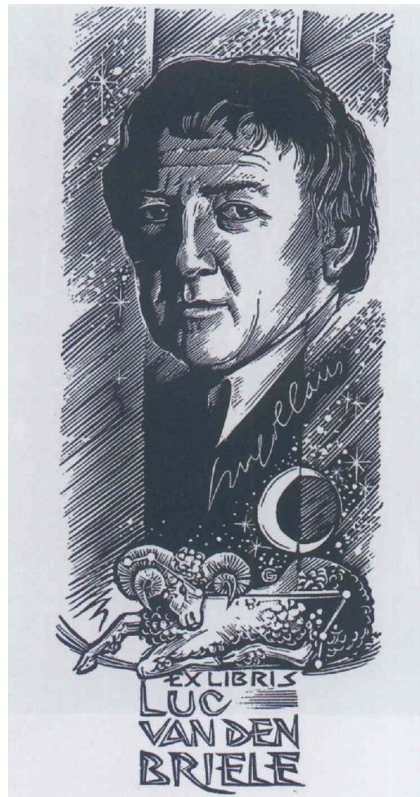
Resim 60. Hasip Pektaş, P3

Resim 61. Martin R. Baeyens, S1/10

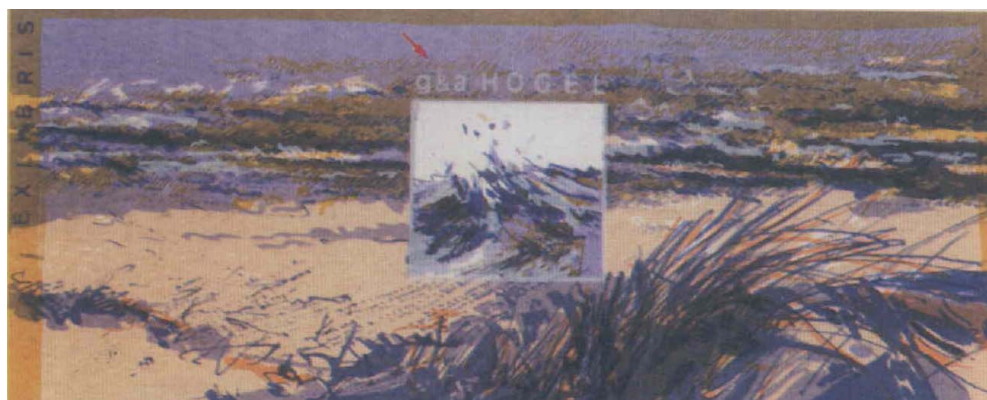
Resim 62. H. Arif Bağcivan , C5+C3

Resim 63. Gerard Gaudaen, X2

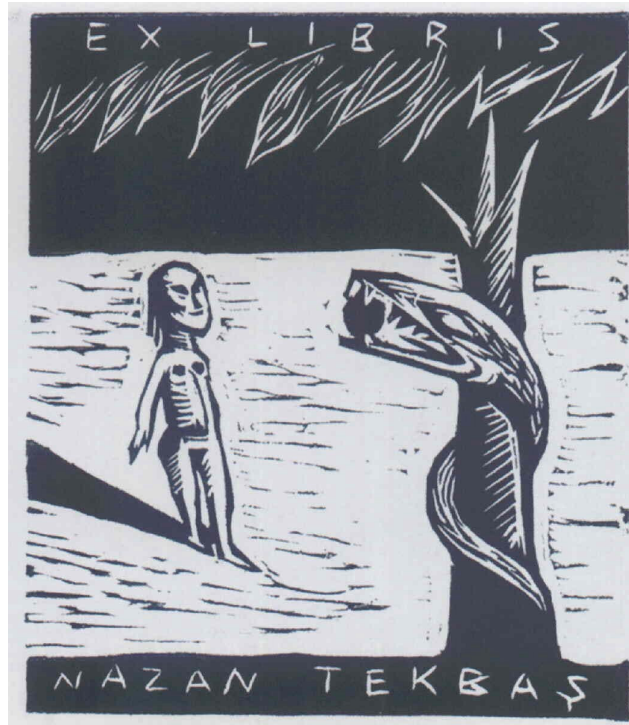
Resim 64. Martin R. Baeyens, S1/7

Resim 65. Martin R. Baeyens, S1/9

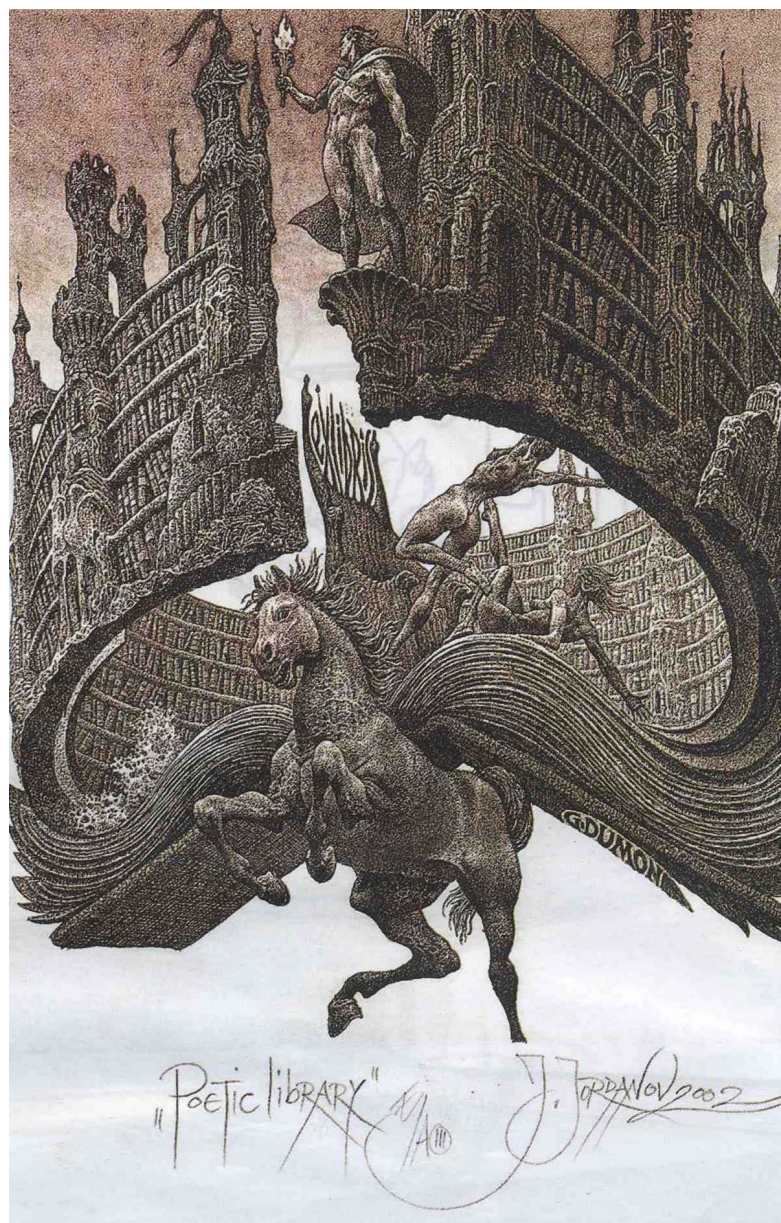
Resim 66. Martin R. Baeyens, S1/11

Resim 67. Nazan Tekbaş Tanyu, X3

Resim 68. Martin R. Baeyens, S1/11

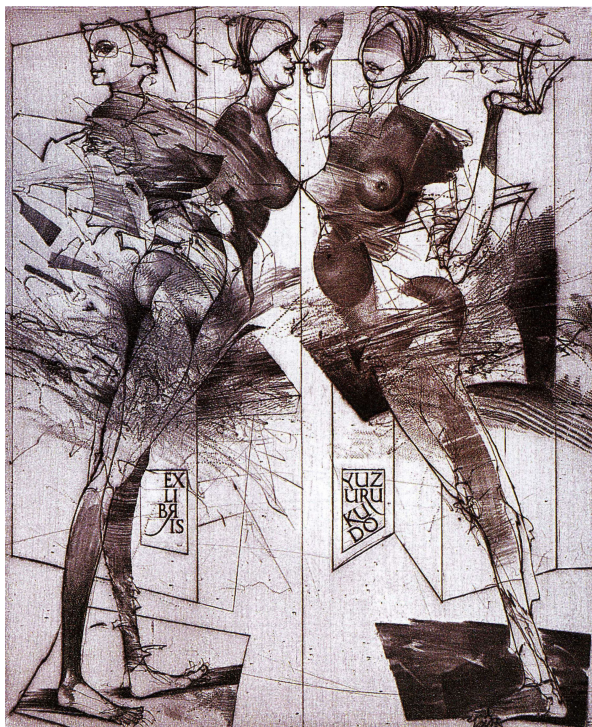
Resim 69. Julian Dimitrov Jordonov , C3+C5

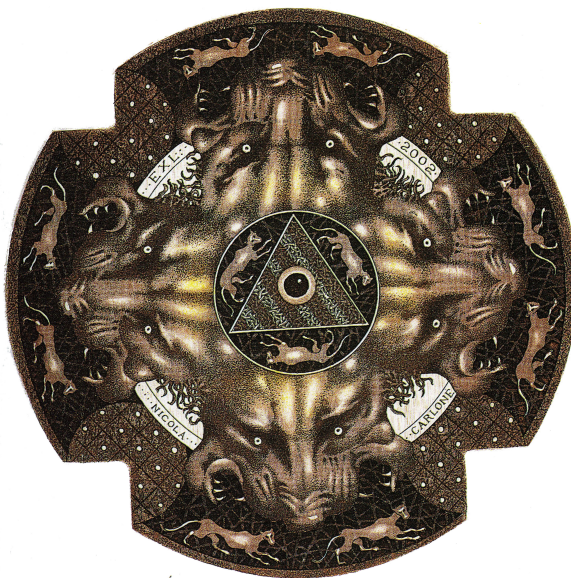
Resim 70. Vladimir Zuev, MT(c)

Resim 71. Mikhail Verkholtantsev, X2

Resim 72.Jiri Brazda, C2+C4+C7

58/66 c3 *[Signature]* 2009

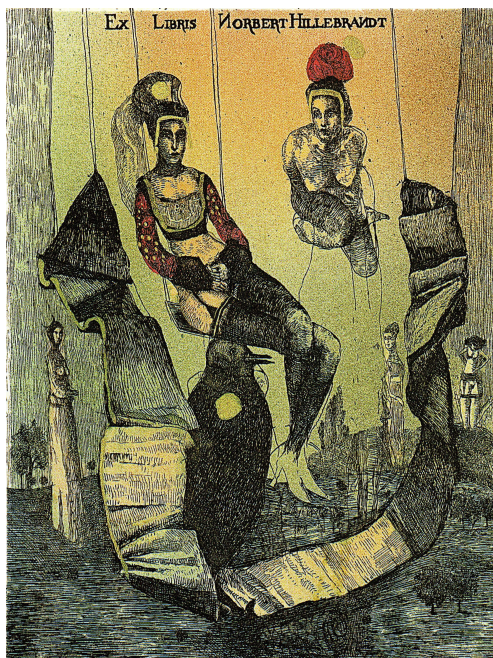
Resim 73.Juri Jakovenko, C3+C7

Resim 74.Maurico Schvarzman, X3

Resim 75.Rea Simlikova, C2+C4+C7

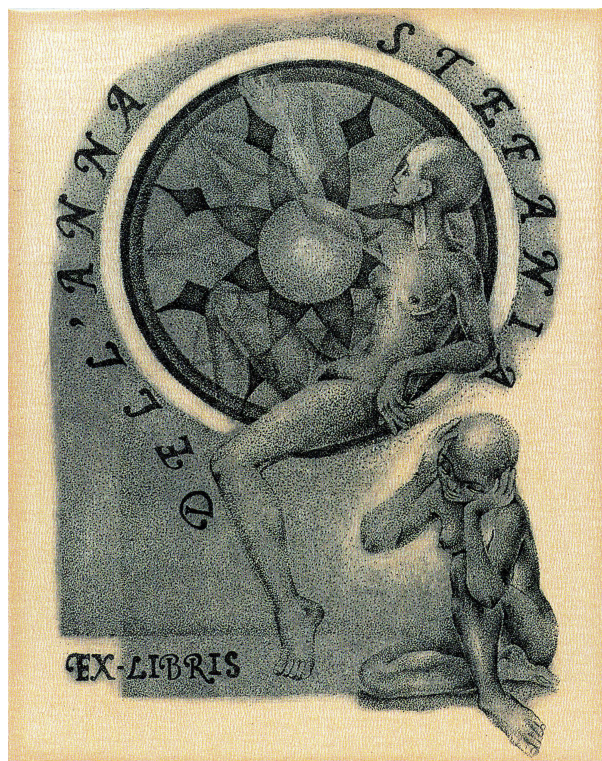
Resim 76.Katarina Vavrova, C3

Resim 77.Peter Augustovic, C3+C4+C5

Resim 78.Ferenc Ba'lint, C3

Resim 79.Stefania Dell'anna, C3+C5

Resim 80.Oleg Denisenko, C3+C5

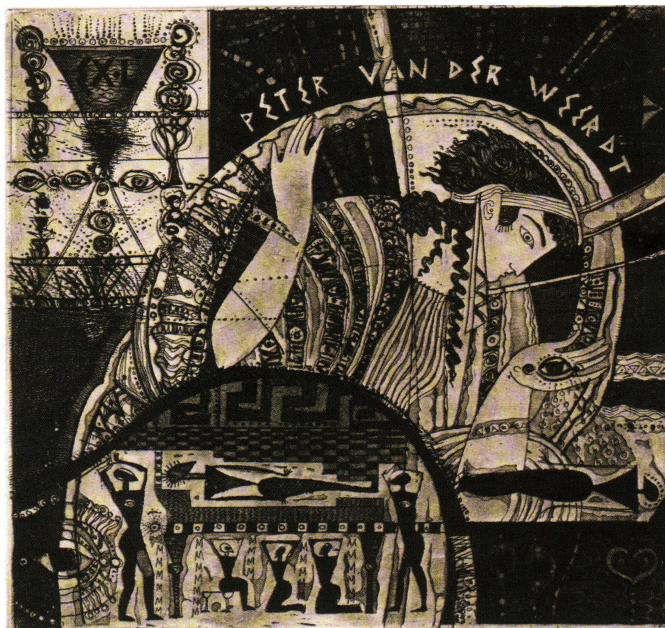
Resim 81.Francesca Genna, C3+C5

Resim 82. Krystyna Hierowska, MT

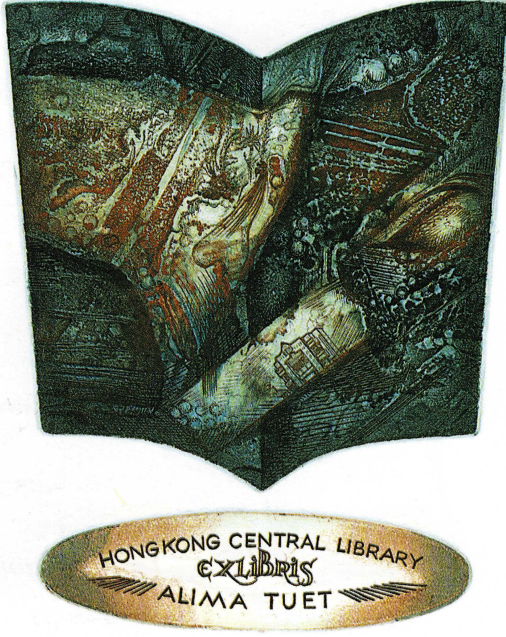
Resim 83. Juri Jakovenko, C3+C7

Resim 84.Alexandr Korovai, C3+C5

Resim 85.Jaroslav Minar, MT

Resim 86.Jüri Orlov, C3+C5+C7

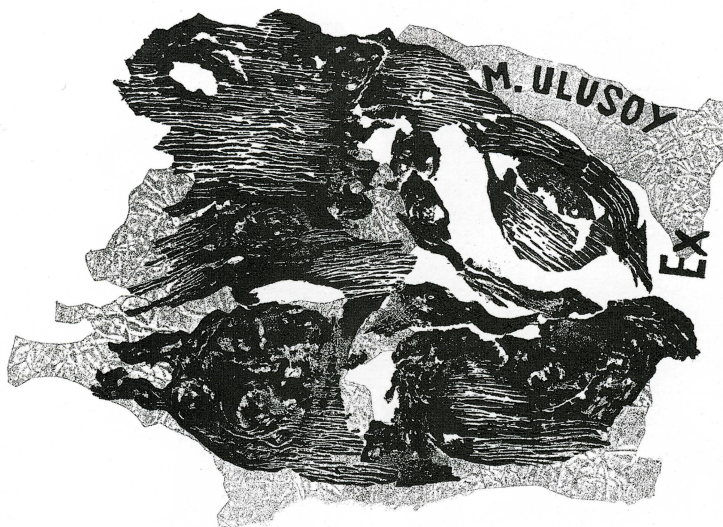
Resim 87.Nazan Tekbaş Tanyu, C3+C5

Resim 88.Gözde Eda Tomba, C

Resim 89.Peter Velikov, C3+C5

Resim 90. Hatice Bengisu, MT

Resim 91. Vasyl Leonenko, X3/5

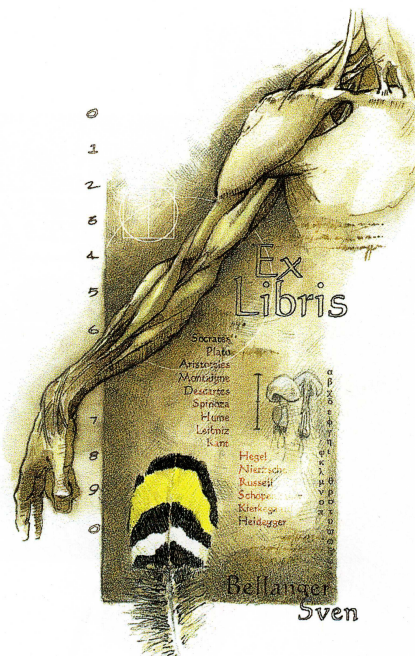
Resim 92.Sergei Parfionov, X6/2

Resim 93.Fotini Stephanidi, X3

Resim 94.Sven Bellanger, CRD

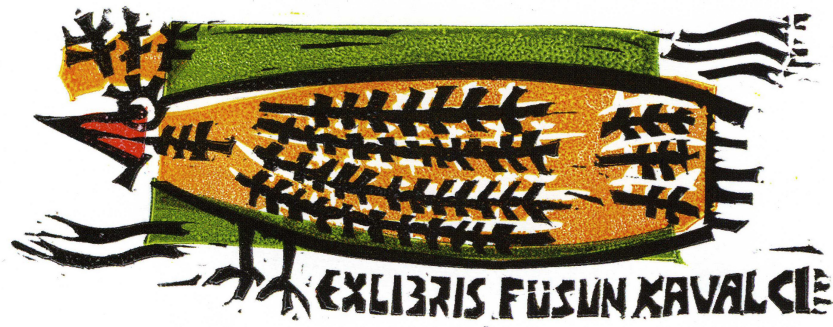
Resim 95.Sven Bellanger, CRD

Resim 96. Martti Tapani Kupper, P3

Resim 97.Kaatje Vermeire, S1/2

Resim 98.Gökhan Okur, X3

Resim 99.Meral Per, X3

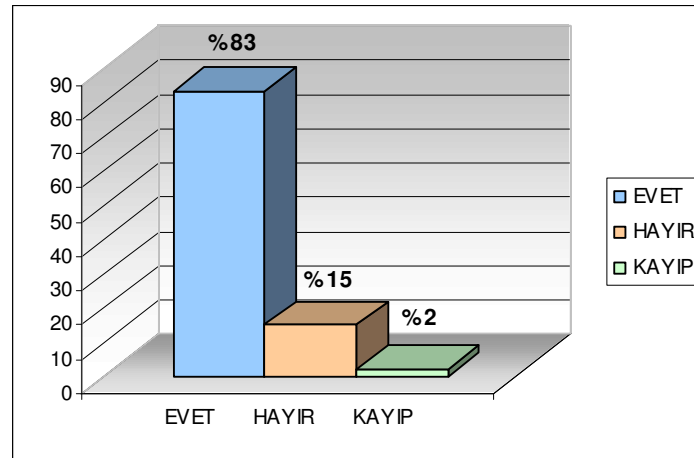
Resim 100.Meral Per, X3

4.6. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı Son Sınıf Öğrencilerinin Exlibris Konusundaki İlgilerine İlişkin Dağılımlar

Tablo 1-a. Öğrencilerin Exlibris Kelimesini Daha Önce Duyup Duymama Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu

	f	%
Evet	43	83
Hayır	8	15
Kayıp	1	2
Toplam	52	100

Tablo 1-b. Öğrencilerin Exlibris Kelimesini Daha Önce Duyup Duymama Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği

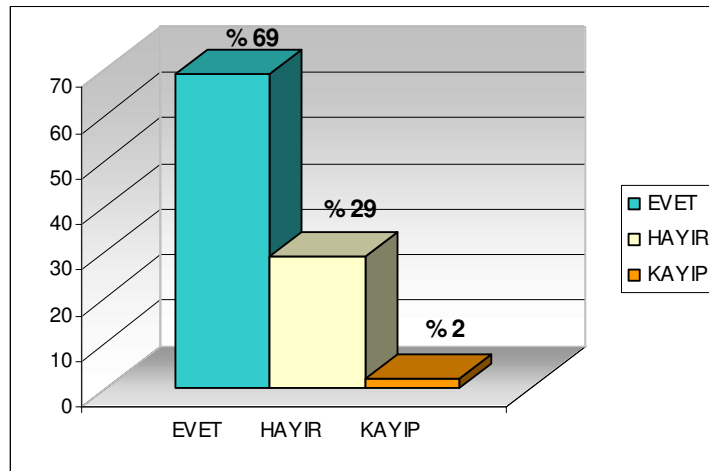

Tablo-1'e göre; 52 kişiye uygulanan ankette; “exlibris kelimesini daha önce duydunuz mu?” sorusunu öğrencilerin % 83’ünün evet, % 15’inin hayır olarak yanıtladığı görülmektedir. Ayrıca bir kişi bu soruyu yanıtızsız bırakmıştır. Bu bulguya dayanarak, öğrencilerin çoğunun exlibris kelimesiyle daha önce en az bir kere karşılaşmış oldukları söylenebilir.

Tablo 2-a. Öğrencilerin Exlibrisle İlgili Bir Yayınla (dergi,kitap) Karşılaşma Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu

	f	%
Evet	36	69
Hayır	15	29
Kayıp	1	2
Toplam	52	100

Tablo 2-b. Öğrencilerin Exlibrisle İlgili Bir Yayınla (dergi,kitap) Karşılaşma Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği

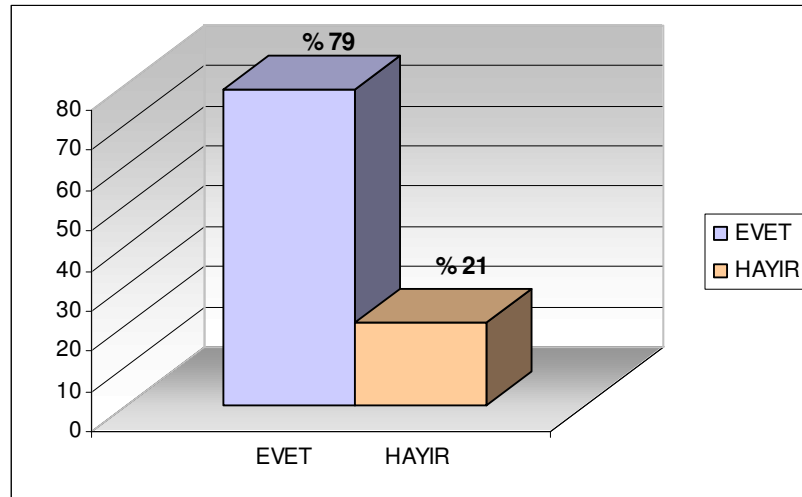

Tablo-2'ye göre; "exlibris'le ilgili bir yayınla (dergi,kitap) karşılaştınız mı?" sorusuna öğrencilerin % 69'unun evet, % 29'unun ise hayır olarak cevap verdiği görülmektedir. Bu soruyu bir kişi yanıtsız bırakmıştır. Bu durumda öğrencilerin % 14'ü daha önce exlibris kelimesini duymuş, ancak bu konuyla ilgili herhangi bir kaynakla karşılaşmamıştır denilebilir.

Tablo 3-a. Öğrencilerin Exlibris'in Tanımını Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu

	f	%
Evet	41	79
Hayır	11	21
Toplam	52	100

Tablo 3-b. Öğrencilerin Exlibris'in Tanımını Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği

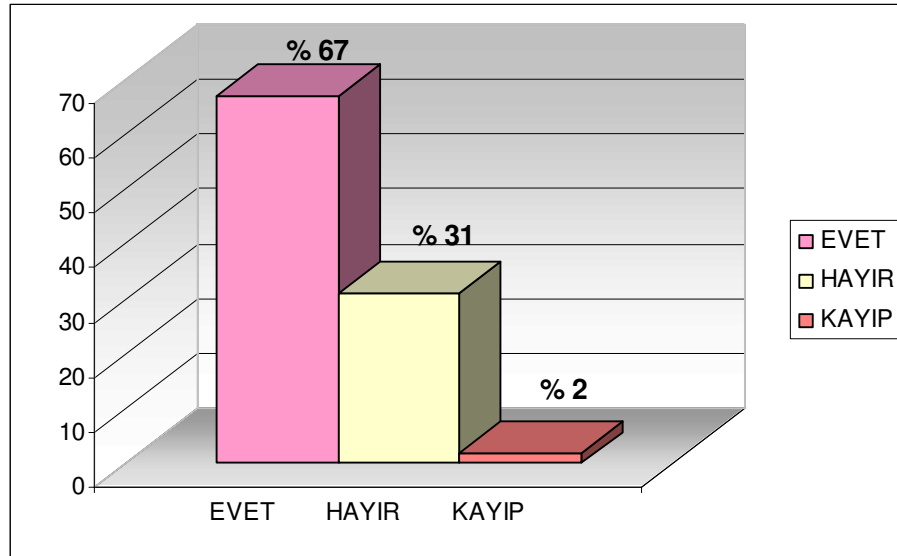

Tablo-3'e göre; Resim-İş Anasanat Dalımızda son sınıfta okuyan öğrencilerin % 79'u exlibris kelimesinin tanımını bilmekte, % 21'i ise bilmemektedir denilebilir. Bu bulguya göre, exlibris kelimesinin tanımının çoğu öğrenci tarafından bilinmekte olduğu söylenebilir.

Tablo 4-a. Öğrencilerin Exlibris'in Özgün Baskıresim ve Grafik Tasarım Sanatındaki Önemi Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu

	f	%
Evet	35	67
Hayır	16	31
Kayıp	1	2
Toplam	52	100

Tablo 4-b. Öğrencilerin Exlibris'in Özgün Baskıresim ve Grafik Tasarım Sanatındaki Önemi Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği

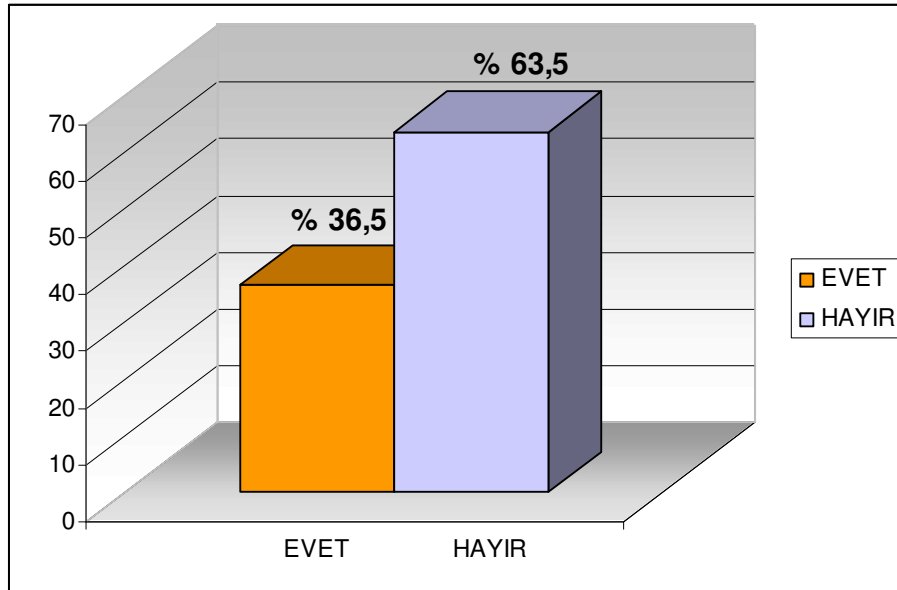

Tablo-4'e göre; öğrencilerin % 67'si, exlibris'in özgün baskı ve grafik sanatındaki önemini bilmekte, % 31'i ise bilmemekte denilebilir. Bu soruyu bir kişi yanıtsız bırakmıştır.

Tablo 5-a. Öğrencilerin İlk Exlibris Örneklerinin M.Ö. 1400 Dolaylarında Mısır’da Görülen ve 15. Yüzyıldan Beri Süregelen Bir Sanat Olduğunu Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu

	f	%
Evet	19	36,5
Hayır	33	63,5
Toplam	52	100

Tablo 5-b. Öğrencilerin İlk Exlibris Örneklerinin M.Ö. 1400 Dolaylarında Mısır’da Görülen ve 15. Yüzyıldan Beri Süregelen Bir Sanat Olduğunu Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği

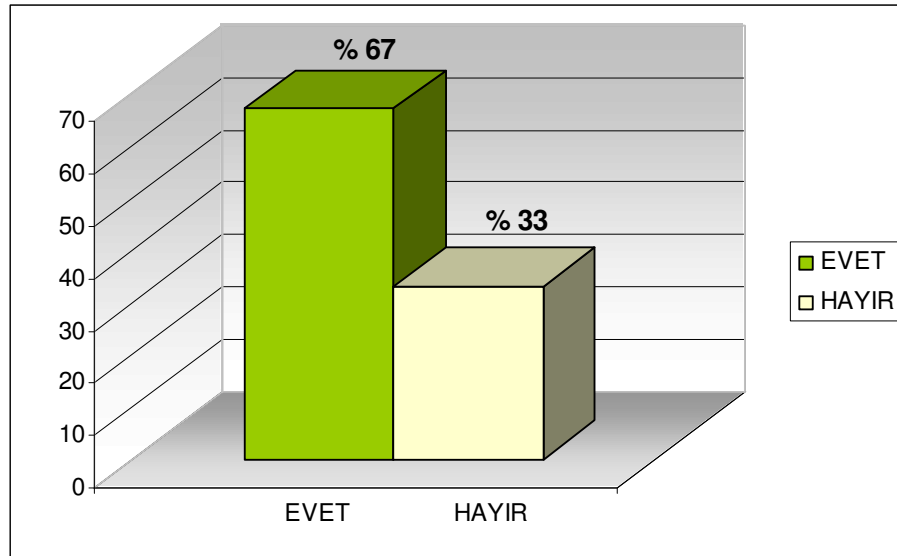

Tablo-5’e göre; öğrencilerin % 36,5’i exlibrisin ilk örneklerinin M.Ö. 1400 dolaylarında Mısır’da görülen ve 15. yüzyıldan beri süregelen bir sanat olduğunu bilmekte, % 63,5’i ise bilmemektedir denilebilir. Bu durumda, öğrencilerin çoğunun exlibrisin tarihsel süreci hakkında bilgi sahibi olmadığı söylenebilir.

Tablo 6-a. Öğrencilerin Albrecht Dürer, Edward Munch, Pablo Picasso, Oscar Kokoschka ve Paul Klee Gibi Sanat Tarihinin Büyük Ustalarının Exlibris Çalışmaları Olduğunu Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu

	f	%
Evet	35	67
Hayır	17	33
Toplam	52	100

Tablo 6-b. Öğrencilerin Albrecht Dürer, Edward Munch, Pablo Picasso, Oscar Kokoschka ve Paul Klee Gibi Sanat Tarihinin Büyük Ustalarının Exlibris Çalışmaları Olduğunu Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği

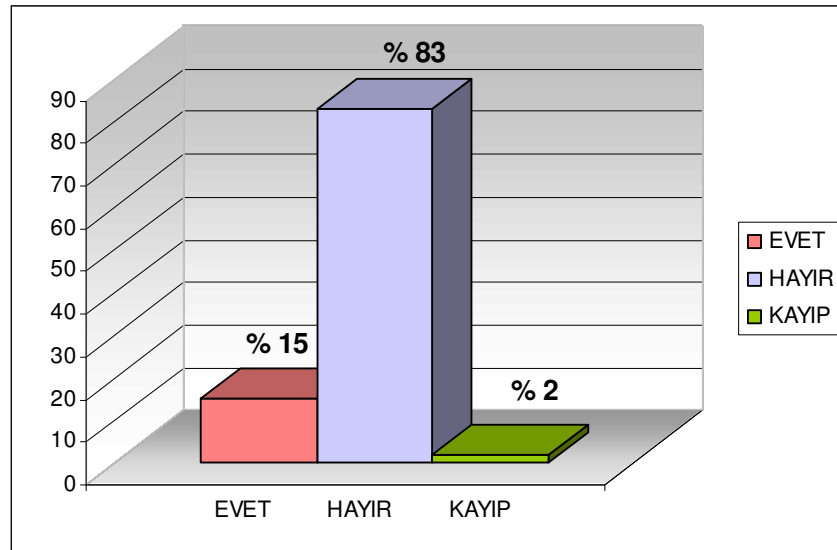

Tablo-6'a göre; öğrencilerin % 67'si Albrecht Dürer, Edward Munch, Pablo Picasso, Oscar Kokoschka ve Paul Klee gibi sanat tarihinin büyük ustalarının exlibris yapmış olduğunu bilmekte, % 33'ü ise bilmemektedir denilebilir.

Tablo 7-a. Öğrencilerin British, Louvre Müzesi ve Yale Üniversitesi Galerisi Gibi Dünyanın En Büyük Sanat Galerilerinde Exlibris Koleksiyonları Bulunduğunu Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu

	f	%
Evet	8	15
Hayır	43	83
Kayıp	1	2
Toplam	52	100

Tablo 7-b. Öğrencilerin British, Louvre Müzesi ve Yale Üniversitesi Galerisi Gibi Dünyanın En Büyük Sanat Galerilerinde Exlibris Koleksiyonları Bulunduğunu Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği

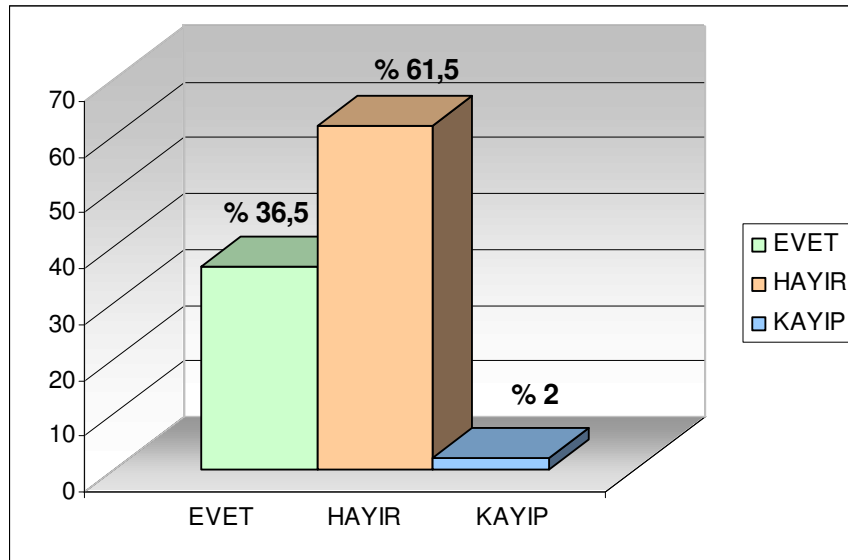

Tablo-7'ye göre; öğrencilerin sadece % 15'i dünyanın büyük sanat galerilerinde exlibris koleksiyonları olduğunu bilmekte, % 83'ü ise bilmemektedir denilebilir. Bu soru bir kişi tarafından yanıtı bırakılmıştır. Bu bulguya dayanarak, öğrencilerinin çok az bir kısmının exlibris koleksiyonlarının dünya sanat galerinde yer aldığından haberdar olduğu söylenebilir.

Tablo 8-a. Öğrencilerin Yurt Dışında Uzman Kişilerce Fiyatlarının Özenle Takip Edildiği Bir Exlibris Piyasası Olduğunu Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu

	f	%
Evet	19	36,5
Hayır	32	61,5
Kayıp	1	2
Toplam	52	100

Tablo 8-b. Öğrencilerin Yurt Dışında Uzman Kişilerce Fiyatlarının Özenle Takip Edildiği Bir Exlibris Piyasası Olduğunu Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği

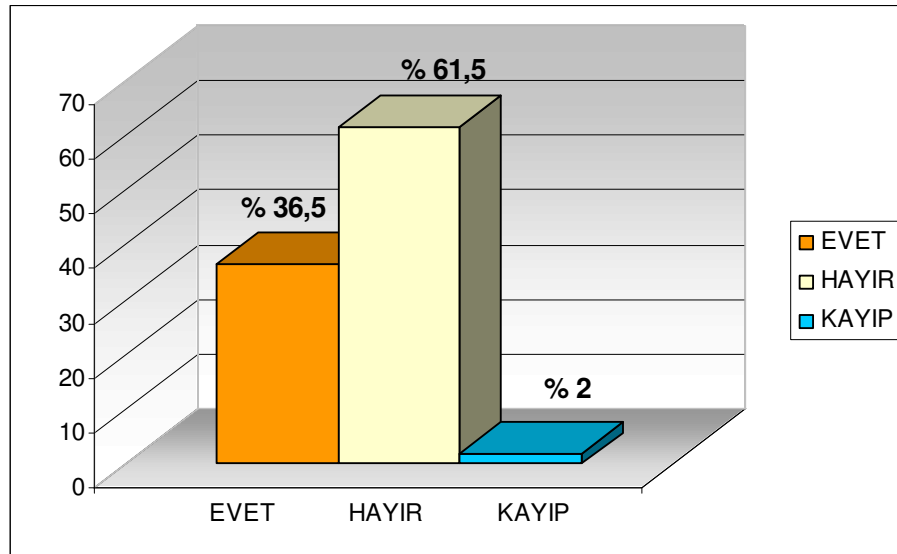

Tablo-8'e göre; öğrencilerin % 36,5'i yurt dışında uzman kişilerce fiyatlarının özenle takip edildiği bir exlibris piyasası olduğunu bilmekte, % 61,5'i ise bilmemektedir denilebilir. Bu soru bir kişi tarafından yanıtı bırakılmıştır.

Tablo 9-a.Öğrencilerin Özünde Paylaşım Olan Exlibrisin Ülkeler Arası İlişkileri Arttıran, Sanatçı Dayanışmasını Pekiştiren Önemli Bir İletişim Aracı Olduğunu Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu

	f	%
Evet	19	36,5
Hayır	32	61,5
Kayıp	1	2
Toplam	52	100

Tablo 9-b.Öğrencilerin Özünde Paylaşım Olan Exlibrisin Ülkeler Arası İlişkileri Arttıran, Sanatçı Dayanışmasını Pekiştiren Önemli Bir İletişim Aracı Olduğunu Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği

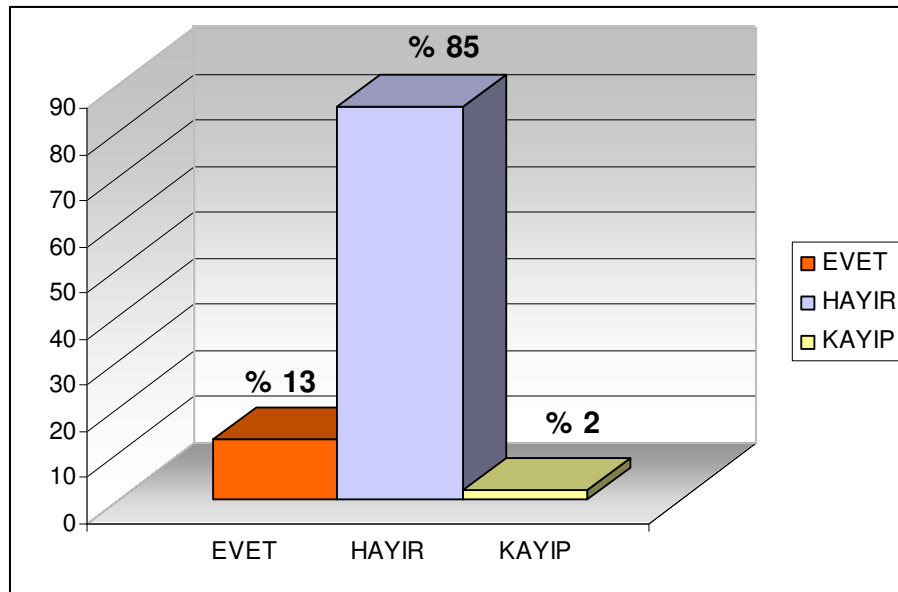

Tablo-9'a göre; öğrencilerin % 36,5'i özünde paylaşım olan exlibrisin, ülkeler arası ilişkileri arttıran, sanatçı dayanışmasını pekiştiren önemli bir iletişim aracı olduğunu bilmekte, % 61,5'i ise bilmemektedir denilebilir. Bu soruyu bir kişi yanıtlamamıştır. Bu bulguya dayanarak, öğrencilerin çoğunun exlibris sanatının aynı zamanda iletişim işlevinin de olduğu bilgisine sahip olmadıkları söylenebilir.

Tablo 10-a. Öğrencilerin Yurt Dışında Sadece Exlibrislerin Yer Aldığı Müzeler Yapıldığını Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu

	f	%
Evet	7	13
Hayır	44	85
Kayıp	1	2
Toplam	52	100

Tablo 10-b. Öğrencilerin Yurt Dışında Sadece Exlibrislerin Yer Aldığı Müzeler Yapıldığını Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği

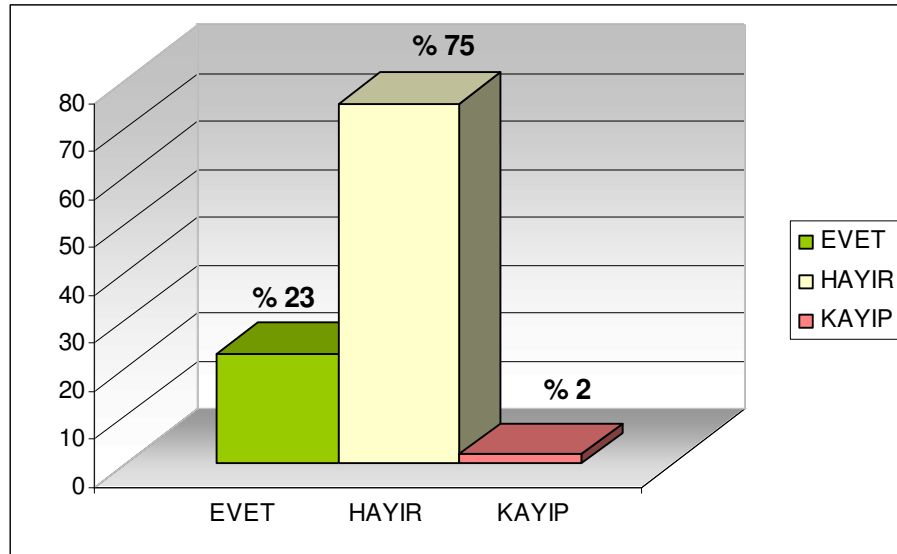

Tablo-10'a göre; öğrencilerin % 13'ünün, yurtdışında sadece exlibrislerin yer aldığı müzeler yapıldığını bildiği, % 85'inin ise bilmediği görülmektedir. Bu soru bir kişi tarafından yanıtı bırakılmıştır. Bu duruma göre, öğrencilerin çoğunun sadece exlibris sanat eserlerinin bulunduğu sanat müzelerinden haberdar olmadığı söylenebilir.

Tablo 11-a.Öğrencilerin Türkiye’de Bir Exlibris Derneği Olduğunu Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu

	f	%
Evet	12	23
Hayır	39	75
Kayıp	1	2
Toplam	52	100

Tablo 11-b.Öğrencilerin Türkiye’de Bir Exlibris Derneği Olduğunu Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği

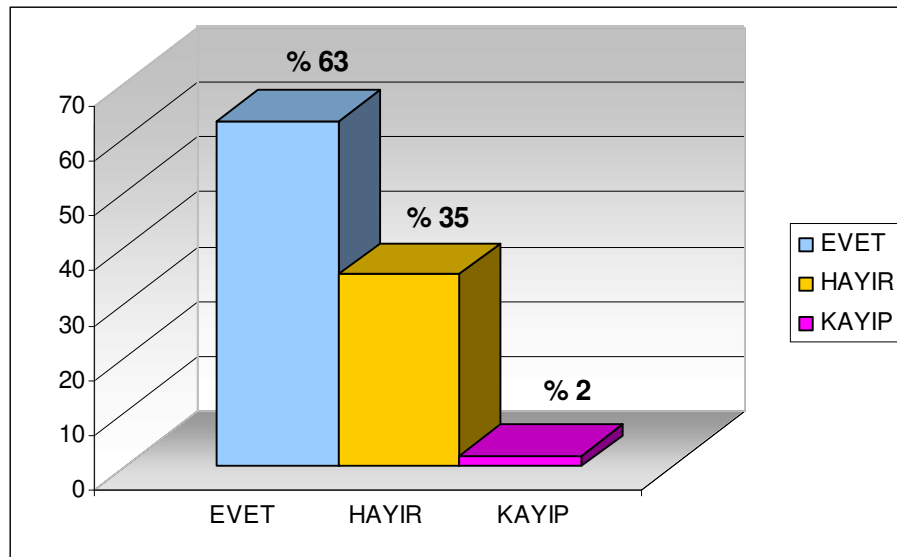

Tablo-11’e göre; öğrencilerin sadece % 23’ünün Türkiye’de bir Exlibris Derneği olduğunu bilmekte, % 75’inin ise bilmemekte olduğu söylenebilir. Bu soru bir kişi tarafından yanıtlanmamıştır. En önemli hedefi Türkiye’de bir exlibris müzesi kurmak olan Ankara Exlibris Derneği, birçok öğrenci tarafından henüz bilinmemektedir denilebilir.

Tablo 12-a.Öğrencilerin Türkiye’de ve Dünyada Uluslararası Exlibris Yarışmaları Düzenlendiğini Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu

	f	%
Evet	33	63
Hayır	18	35
Kayıp	1	2
Toplam	52	100

Tablo 12-b.Öğrencilerin Türkiye’de ve Dünyada Uluslararası Exlibris Yarışmaları Düzenlendiğini Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği

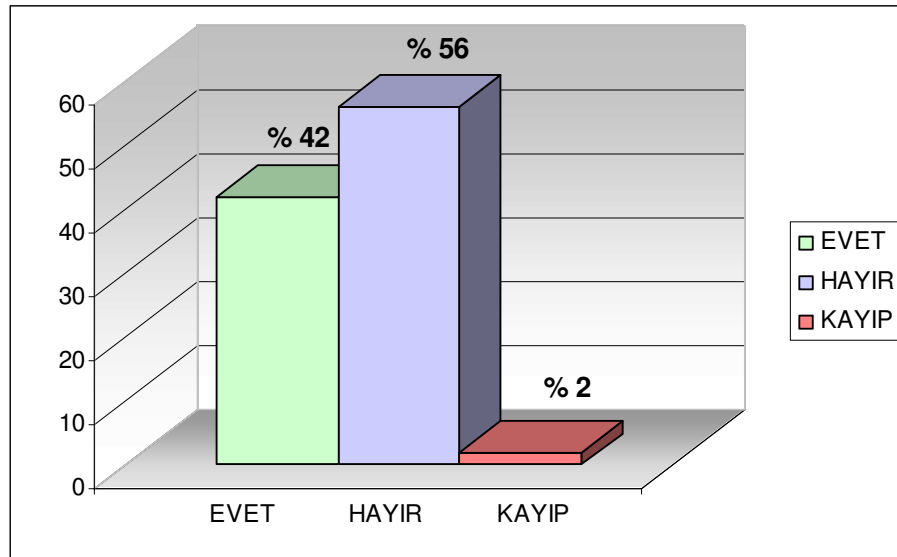

Tablo-12'ye göre; öğrencilerin % 63'ü Türkiye’de ve dünyada uluslararası exlibris yarışmaları düzenlendiğini bilmekte, % 35'i ise bilmemektedir denilebilir. Bu soru bir kişi tarafından yanıtı bırakılmıştır.

Tablo 13-a.Öğrencilerin Türk Sanatçılarının da Exlibris Yarışmalarında Dereceye Girdiğini ve Ödüller Kazandığını Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu

	f	%
Evet	22	42
Hayır	29	56
Kayıp	1	2
Toplam	52	100

Tablo 13-b.Öğrencilerin Türk Sanatçılarının da Exlibris Yarışmalarında Dereceye Girdiğini ve Ödüller Kazandığını Bilip Bilmeme Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği

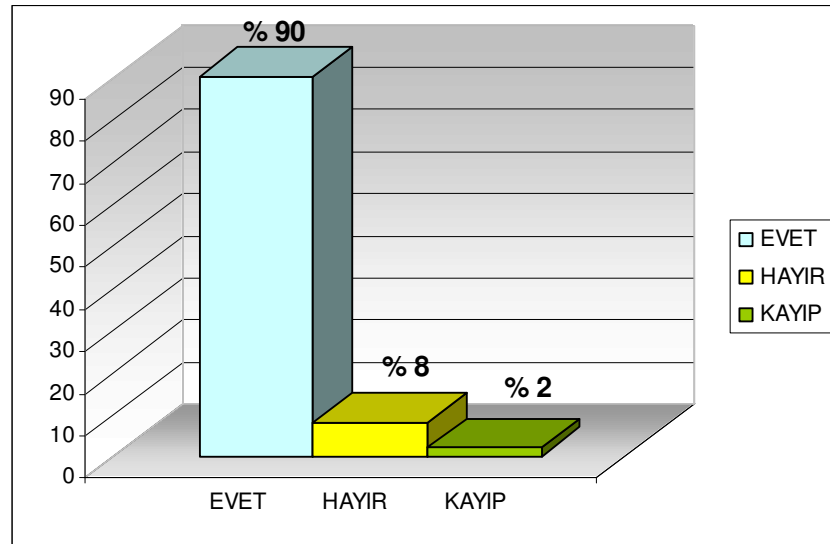

Tablo-13'e göre; öğrencilerin % 42'si exlibris yarışmalarında Türk sanatçıların da dereceye girdiğini bilmekte, % 56'sı ise bilmemektedir denilebilir. Bu soru bir kişi tarafından cevapsız bırakılmıştır.

Tablo 14-a.Öğrencilerin Sanat Tarihinde Önemli Bir Yeri Olan Exlibrislere, Sanat Tarihi Derslerinde Yer Verilmesini İsteyip İstememe Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu

	f	%
Evet	47	90
Hayır	4	8
Kayıp	1	2
Toplam	52	100

Tablo 14-b.Öğrencilerin Sanat Tarihinde Önemli Bir Yeri Olan Exlibrislere, Sanat Tarihi Derslerinde Yer Verilmesini İsteyip İstememe Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği

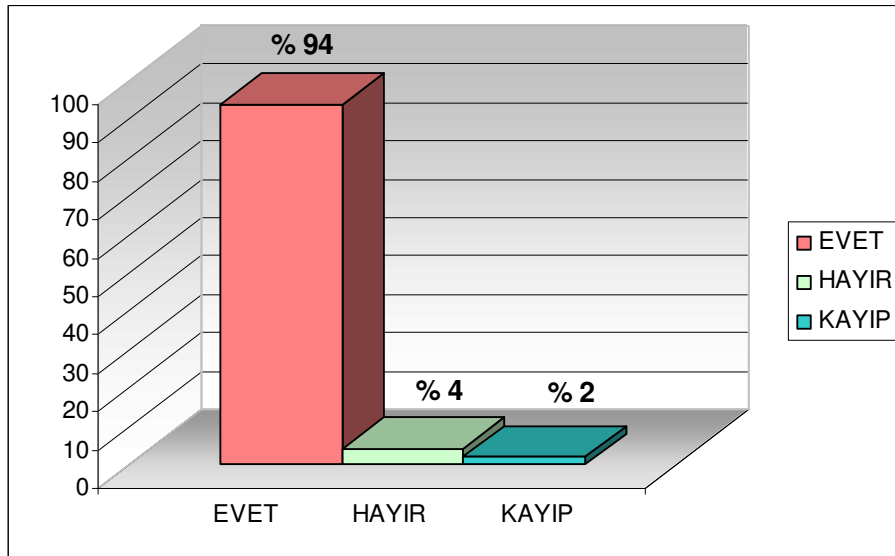

Tablo-14'e göre; öğrencilerin % 90'ı, sanat tarihi derslerinde exlibris tarihinin de yer alması gerektiği görüşündedir denilebilir. Öğrencilerin sadece % 8'i bu soruyu olumsuz yanıtlamıştır. Bu soru bir kişi tarafından yanıtlanmamıştır. Genel olarak tabloya bakıldığında, öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun sanat tarihi derslerinde exlibrise ilişkin bilgiler edinmek istediği söylenebilir.

Tablo 15-a.Öğrencilerin Özgün Baskıresim Anasanat/Seçmeli Atölye ve Grafik Tasarım Anasanat/Seçmeli Atölye Derslerinde Exlibris Çalışmaları Yapılmasını İsteyip İstememe Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu

	f	%
Evet	49	94
Hayır	2	4
Kayıp	1	2
Toplam	52	100

Tablo 15-b.Öğrencilerin Özgün Baskıresim Anasanat/Seçmeli Atölye ve Grafik Tasarım Anasanat/Seçmeli Atölye Derslerinde Exlibris Çalışmaları Yapılmasını İsteyip İstememe Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği

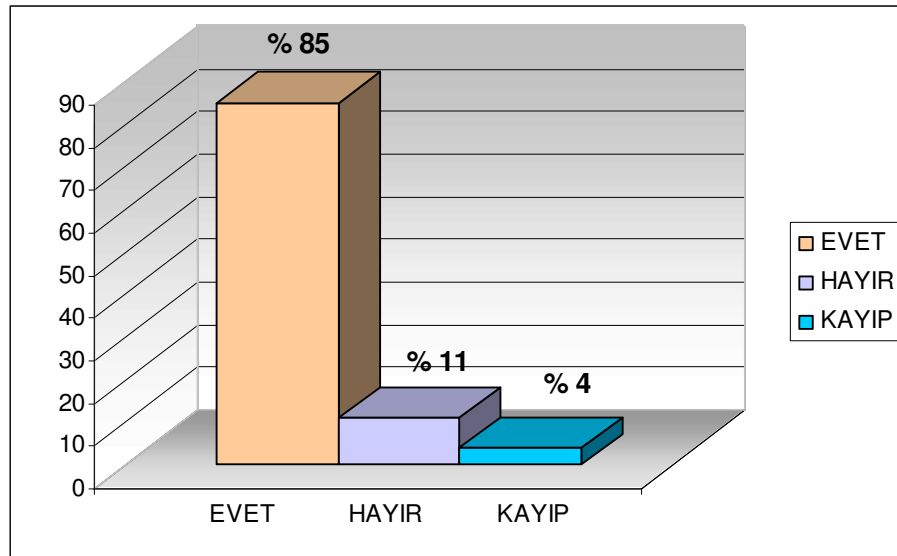
Tablo-15'e göre; öğrencilerin % 94'ü Özgün Baskıresim Anasanat/Seçmeli Atölye ve Grafik Tasarım Anasanat/Seçmeli Atölye derslerinde exlibris çalışmaları yapılması gerektiği görüşündedir denilebilir. Bu soruyu öğrencilerin % 4'ü olumsuz yanıt vermiştir. Ayrıca bu soru bir kişi tarafından yanıtı bırakılmıştır. Tabloya genel olarak bakıldığında, öğrencilerin çoğunun Özgün Baskıresim

Anasanat/Seçmeli Atölye ve Grafik Tasarım Anasanat/Seçmeli Atölye derslerinde exlibris çalışmaları yapılması gerektiği görüşünde olduğu söylenebilir.

Tablo 16-a.Öğrencilerin Daha Önce Exlibris Görüp Görmeme Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu

	f	%
Evet	44	85
Hayır	6	11
Kayıp	2	4
Toplam	52	100

Tablo 16-b.Öğrencilerin Daha Önce Exlibris Görüp Görmeme Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği

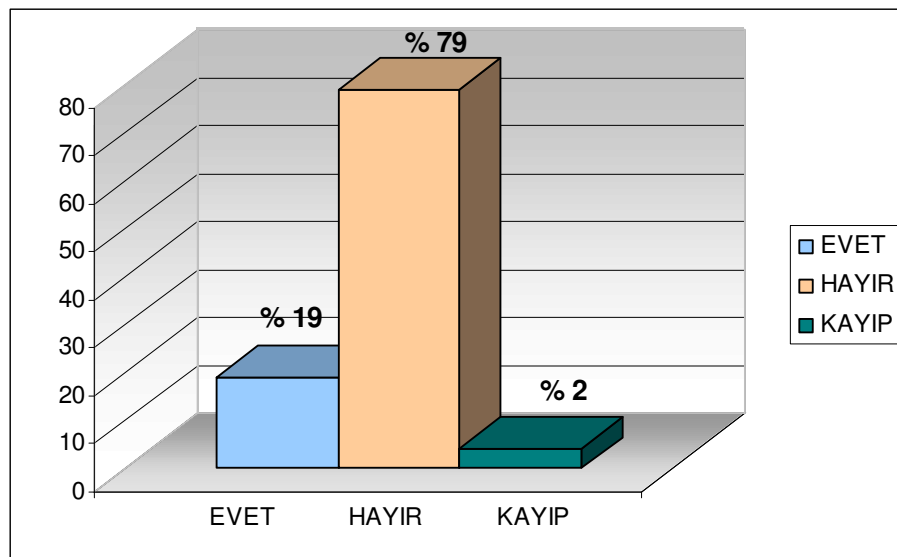

Tablo-16'ya göre; öğrencilerin % 85'i exlibris çalışması görmüş, % 11'i ise görmemiştir denilebilir. Bu soru bir kişi tarafından yanıtı bırakılmıştır. Öğrencilerin büyük bir kısmının en az bir tane exlibris çalışması gördüğü söylenebilir.

Tablo 17-a. Öğrencilerin Daha Önce Exlibris Çalışması Yapıp Yapmama Durumlarına Ait Frekans ve Yüzdelikler Tablosu

	f	%
Evet	10	19
Hayır	41	79
Kayıp	1	2
Toplam	52	100

Tablo 17-b. Öğrencilerin Daha Önce Exlibris Çalışması Yapıp Yapmama Durumlarına Ait Yüzdeliklerin Grafiği

Tablo-17'ye göre; öğrencilerin % 19'u daha önce exlibris çalışmış, % 79'u ise çalışmamıştır denilebilir. Bu soru bir kişi tarafından yanıtlanmamıştır. Öğrencilerinin çoğunun exlibris çalışmamış olduğu söylenebilir.

BÖLÜM V

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmada ulaşılan sonuçlarla ilgili açıklamalara yer verilmektedir.

5.1.Sonuçlar

Araştırmanın alt problemlerine yanıt arama sürecinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

5.1.1.

Latince “...’nın kitabı”, “...’nın kitaplığına ait” anlamına gelen exlibris; bir kitabın kime ait olduğunu belirten, kendine özgü tasarımı olan, kitabın iç kapağına yapıştırılan, genellikle özgün baskıresim teknikleriyle üretilen ve çoğaltılabilen özgün grafik tasarım çalışmalarıdır.

Sahibinin mesleğini, ilgi alanlarını, kütüphanesini veya istediği herhangi bir konuyu ifade ettiği özel tasarımlar olan exlibrisler, zaman içinde mülkiyet sembolü olma işlevinden uzaklaşarak başlıbaşına özgün grafik eserler olarak değerlendirilmektedir.

5.1.2.

Bilinen en erken exlibris; Mısır’da M.Ö. 1400 dolaylarına ait, açık mavi fayans üzerine yapılan II. Amenofis kütüphanesine ait olan exlibristir.

M.S. 15. yüzyılın ortalarında Johannes Gutenberg’in (1398-1468) matbaayı icat etmesiyle, önceden çoğunlukla kilisenin ve soylu sınıfın himayesinde bulunan kitaplar, toplumun alt sınıflarına ulaşabildi. Bu şekilde bazı değerli kitapları hırsızlıktan korumak için, kişisel mülkiyet işaretlerinin gerekliliği ortaya çıktı.

Gerçek anlamdaki ilk exlibrisler Almanya’da ortaya çıkmıştır. Buradan Avrupa’ya yayılan exlibris; Fransa, İspanya, İngiltere ve İtalya’da, supralibrosun egemenliği nedeniyle daha geç kabul görmüştür. Supralibros da exlibris gibi sahibinin kimliğini belirtmekle benzer bir amaç taşıyan, deri kaplı kitapların dış kapağına çoğunlukla altın renkte basılan hanedan arması gibi motiflerden oluşan işaretlerdir.

16. yüzyılın başlarında Almanya’da exlibrisin gelişiminde Albrecht Dürer (1471-1538) ve “Küçük Ustalar” (Kleinmeistern) olarak adlandırılan sanatçı grubunun yeri büyüktür. Exlibrisleri zerafet ve estetik bir mükemmellik taşıyan bu gruba çalışmalarının biçimi yüzünden “Küçük Ustalar” denmiştir.

16. yüzyılda Rönesansın exlibris sanatında üstünlüğünü göstermesiyle arma temalı exlibrislerde düşüş yaşanmış ve resimler exlibrisler önem kazanmıştır. Minyatür sanat olarak ifade edilen exlibrislerde gösterişli kaligrafiyle yazılan mısralar, özdeyişler ve alıntılar da yaygınlık kazanmıştır.

16. yüzyılın ortalarında tüm Avrupa’yı fethetmiş olan exlibris, 17. yüzyılda Barok dönemin etkisiyle gelişir ve bu yüzyıldan itibaren exlibris dönemin sanat akımlarına göre şekillenmiştir.

18. yüzyıl boyunca Rokoko dönemin anlayışına bağlı gelişen exlibris, bu çağda Amerika’ya yayılmaya başlamıştır.

19. yüzyılın endüstri devriminin getirdiği hızlı baskı teknolojisiyle seri üretilen kitaplar, exlibrise olan talebi oldukça azalmış olmasına karşın yine bu dönemde Ludwig Richter gibi önemli exlibris sanatçıları da ortaya çıkmıştır. Ancak 19. yüzyıl sonlarında exlibrisin koleksiyonculuk alanında kullanılması ve Alman sanatına, dolayısıyla da hanedan armalarına olan ilginin yeniden canlanması, exlibrisin ikinci yükselişini başlatmıştır.

19. yüzyılda exlibris, kitabın sahibini belirtme özelliğinden uzaklaşarak, özgün grafik tasarım çalışmaları olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. 1891 yılında Londra’da ilk koleksiyoncular derneği “Exlibris Topluluğu” kurulmuştur. Birkaç ay sonra Almanya’da, 1894’te Fransa’da, 1897’de Amerika’da, 1903’te Avusturya’da, 1904’te İsveç’te, 1908’de İsviçre ve İtalya’da benzer dernekler kurulmuştur. 1950’lerde Uluslararası Exlibris Dernekleri Federasyonu FISAE (Fédération Internationale des Sociétés d’Amateurs d’Ex Libris) kuruldu ve 1970’lerde neredeyse tüm ulusal dernekler yeniden yapılandırılmıştır.

20. yüzyılda exlibris sanatçıları, tarihsel eğilimleri bırakarak yeni ifade formları aramaya başlamışlardır. 1900’lerin devrimci sanat akımları; kübizm, ekspresyonizm, soyut dönem ve sürrealizm exlibris sanatını etkilemiştir.

1960 yılında mevcut exlibrislerde işlenmiş konularla ilgili yapılan bir araştırmada konu dağılımları şu şekildedir:

Armalar	% 20
Peyzaj	% 15
Tipografi	% 10
Doğa	% 15
Erotizm	% 30
Diğer	% 10

Dağılımda da görüldüğü gibi en popüler olanı erotik exlibrislerdir. 1970’lerde ise manzara konularında bir düşünüş yaşanmıştır.

Günümüz exlibris sanatçıları arasında Rusya’dan Jury Borovitsky, Slovakya’dan Peter Augustovic, Vladimir Gazovic, Hollanda’dan Anneke Kuyper, Wim Zwiers, Fransa’dan Jean Marcel Bertrand, Belçika’dan Mark Severin, Gerard Gaudaen, Martin R. Bayens, Kurt Herman, Ukrayna’dan Arkady Pugachevsky, Japonya’dan Masao Ohba, Romanya’dan Ovidiu Petca ve sayılabilir.

5.1.3.

Türkiye’de en erken exlibris’i; Osmanlı döneminde, el yazması ve basılı kitaplarda yer alan kaligrafik düzenlemelerle dolu ve mülkiyet işaretleri olarak görülen mühürlere kadar dayandırmak mümkündür.

Avrupa’da olduğu gibi bir exlibris gelişiminin görülmediği Türkiye’de, exlibrisin tanınması yurt dışından gelen kitaplar aracılığıyla olmuştur.

1960’lı yıllarda Gazi Eğitim Enstitüsü’nde resim öğretmenleri öğrencilerine exlibris yaptırmışlardır. 1980’li yıllardan bu yana ise; güzel sanatlar eğitimi veren kurumlarda exlibrise ilgi duyan öğretim elemanları, öğrencilerini exlibris yapmaya yönlendirmektedir.

5.1.4.

Dünyanın birçok ülkesinde meraklıları tarafından koleksiyonları yapılan exlibrisler için ideal ölçü, 5x7,5 cm olarak düşünülmektedir. Exlibris boyutunun üst sınırı ise, FISAE tarafından 13x13 cm olarak belirlenmiştir. Renk seçiminde, soluk ve pastel renkler az ilgi çektiği için önerilmemektedir. Kağıt ise, kitaba yapıştırılacağı için çok kalın olmamalıdır.

Bazı kişiler exlibrisi kütüphanelerindeki tüm kitaplara yapıştırırken, bazı kişiler de sadece özel gördüğü kitaplar için exlibris kullanırlar. Aslında en iyi uygulama, en çok gurur duyulan kitaplar için exlibris kullanmaktır.

Exlibris yaptırmayı düşünen kişiler ya da koleksiyoncular; exlibris tasarımlarına, sergiler veya kataloglar yoluyla ulaşırlar. Sanatçıyla görüşerek nasıl bir tasarım olması gerektiğine karar verilir. Bazen sanatçı, müşteriye bir ön çalışma sunabilir ve gerektiği yerlerde değişiklik yapabilir. Kişilere has özellikler taşıyan exlibrislerde; mesleki semboller, mitolojik konular, masal kahramanları, hayvanlar, bitkiler, manzaralar, fantastik öğeler ve çok çeşitli konular kullanılabilir.

Exlibris uygulama aşamasında metal gravür, ağaç gravür, linolyum baskı, litografi, serigrafi, ofset ve fotogravür gibi baskı teknikleri kullanılır. Bunların dışında bilgisayarda grafik programları kullanılarak seri exlibrisler üretmek de mümkündür.

5.1.5.

- Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı son sınıf öğrencilerinin çoğunun exlibris kelimesiyle daha önce en az bir kere karşılaşmış olduğu saptanmıştır.
- Öğrencilerin çoğunun exlibris’le ilgili bir yayınla (dergi,kitap) karşılaşmış olduğu, bir kısmının ise daha önce exlibris kelimesini duymuş, ancak bu konuyla ilgili her hangi bir kaynakla karşılaşmamış olduğu saptanmıştır.
- Öğrencilerin büyük bir bölümü, exlibris kelimesinin tanımını bilmektedir.
- Öğrencilerin çoğunun, exlibris’in özgün baskı ve grafik tasarım sanatındaki önemini bilmekte olduğu, ancak yine de önemli bir kısmının bu konuda bilgisinin olmadığı saptanmıştır.
- Öğrencilerin çoğu, exlibrisin ilk örneklerinin M.Ö. 1400 dolaylarında Mısır’da görülen ve 15. yüzyıldan beri süregelen bir sanat olduğunu bilmemektedir.
- Öğrencilerin çoğu; Albrecht Dürer, Edward Munch, Pablo Picasso, Oscar Kokoschka ve Paul Klee gibi sanat tarihinin büyük ustalarının exlibris yapmış olduğunu bilmektedir. Bu durumda öğrencilerin çoğu, exlibris sanatının tarihine dair bilgi sahibi olmasalar da ünlü sanatçıların exlibris yapmış olduğunu bilmektedirler.

- Öğrencilerin büyük bir bölümü; dünyanın büyük sanat galerilerinde, exlibris koleksiyonları olduğunu bilmemektedir. Öğrencilerin çok az bir kısmı, exlibris koleksiyonlarının dünya sanat galerinde yer aldığından haberdardır.
- Öğrencilerin çoğu, yurt dışında uzman kişilerce fiyatlarının özenle takip edildiği bir exlibris piyasası olduğunu bilmemektedir.
- Öğrencilerin çoğu, özünde paylaşım olan exlibrisin, ülkeler arası ilişkileri arttıran, sanatçı dayanışmasını pekiştiren önemli bir iletişim aracı olduğunu bilmemektedir. Öğrencilerin çoğunun exlibris sanatının iletişim işlevini bilmediği saptanmıştır.
- Öğrencilerin büyük bir bölümünün; yurtdışında, sadece exlibrislerin yer aldığı müzeler yapıldığını bilmediği saptanmıştır. Öğrencilerin çoğu exlibris müzelerinden haberdar değildir.
- Öğrencilerin çok küçük bir bölümünün Türkiye’de bir Exlibris Derneği olduğunu bilmekte, çoğunun ise bilmemekte olduğu saptanmıştır. En önemli hedefi Türkiye’de bir exlibris müzesi kurmak olan Ankara Exlibris Derneği, birçok öğrenci tarafından bilinmemektedir.
- Öğrencilerin çoğu, Türkiye’de ve dünyada uluslararası exlibris yarışmaları düzenlendiğini bilmemektedir.
- Öğrencilerin çoğu, exlibris yarışmalarında Türk sanatçıların da dereceye girdiğini ve ödüller kazandığını bilmemektedir.
- Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu, sanat tarihi derslerinde exlibrise ilişkin bilgiler edinmek istemektedirler.

- Öğrencilerin tümüne yakın bir bölümünün Özgün Baskıresim Anasanat/Seçmeli Atölye ve Grafik Tasarım Anasanat/Seçmeli Atölye derslerinde exlibris çalışmaları yapılması gerektiği görüşünde olduğu saptanmıştır.
- Öğrencilerin büyük bir kısmının en az bir tane exlibris çalışması gördüğü saptanmıştır.
- Öğrencilerin büyük bir kısmının daha önce exlibris çalışmamış olduğu saptanmıştır.

5.2.Öneriler

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı'nda okutulmakta olan sanat tarihi derslerinde exlibris tarihine yer verilmelidir. Gerektiği takdirde ders kapsamında, Ankara Exlibris Derneği'ne eğitici geziler düzenlenmelidir.

Öğrencilere Özgün Baskıresim Anasanat/Seçmeli Atölye ve Grafik Tasarım Anasanat/Seçmeli Atölye derslerinde exlibris çalışmaları yaptırılmalıdır. Ayrıca öğrenciler, ulusal ve uluslararası exlibris yarışmalarına katılmaya yönlendirilmelidir.

Üniversitemizde exlibris üzerine konferanslar verilmesi için gerekli girişimlerde bulunulmalıdır.

Üniversite kütüphanesinin sanat kitapları bölümüne, exlibrisle ilgili yerli ve yabancı dilde yazılmış kaynak kitaplar alınmalıdır.

KAYNAKÇA

Arellanes, Audrey Spencer. **Bookplates: A Selected Annotated Bibliography of Periodical Literature**. 1971.

Ashier, Mustafa. **Grafik Sanatlar - Tarih ve Yorumlar**. M.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Anasanat Dalı Yayınları.

Baştuğ, Yusuf. “Kitabın tapusu exlibris”,
<http://www.evrensel.net/03/04/07/kultur.html>, 2003.

Baygör, Betül. “Türkiye'nin ilk exlibris yarışması 2003'te”,
<http://ilef.ankara.edu.tr/gorunum/yazi.php?yad=1260>, 2003.

Becer, Emre. **İletişim ve Grafik Tasarım**. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 1997.

BOOKPLATES IN THE NEWS. American Society of Bookplate Collectors and Designers, ed. Audrey S. Arellanes, F. Alhambra, California, 1970-1995

Bozkurt, Nejat. **Sanat Kuramları ve Estetik**. Bursa: Asa Kitabevi, 2000.

Bragança, José Vicente de. “Ex Libris-Bookplates”,
<http://www.angelfire.com/co/exlibris/introd.html>, 1999.

Butler Darlene J. - Butler William E. **Modern British Bookplates**. Silent boks, Hardcover, Suffolk, 1990.

Cooney, Roy. “Bookplates Engraved on Copper”,
<http://www.bookplate.org/Current%20Issue/Cooney.htm>, 2003.

Çatak, Ayşen, “Türkiye'nin ilk exlibris yarışması sonuçlandı”,2003
<http://ilef.ankara.edu.tr/gorunum/yazi.php?yad=2653>, 2003.

Güneş, Yunus. “Exlibrislerim”,
<http://mimoza.marmara.edu.tr/~avni/yunus/index.html>, 2003.

Jones, Louse Seymour. **The Human Side of Bookplates**. Los Angeles: The Ward Ritchie Pres, 1951.

Junod, Benoît. “The World of Exlibris -A historical retrospective”,
<http://karaart.com/prints/ex-libris/>

Kahramankaptan, Şefik. “Kitabın Tapusu: Exlibris,” **Tempo**, 11 Ekim 1995, Sayı: 41, s. 90 - 94.

Kahramankaptan, Şefik. “Kitaba Görsel Katkı: Exlibris,” **Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi**, 154: 74- 75, 1993.

Karaoğlu, İbrahim. “Paylaştıkça Çoğalır Ex Libris,” **Siyah Beyaz**, 20 Şubat 1996, s. 10.

Korap, Elif. “Kitabın tapusu: Exlibris”
<http://www.milliyet.com.tr/2003/10/20/cumartesi/cum08.html>, 2003.

Lee, Brian North. **London Bookplates**. Bookplate Society, London-Copenhagen,1985

Okur, Gökhan. “Exlibris ve İletişim”. Yüksek Lisans Tezi, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 1998.

Öktülmüş, Buket. “ Kitabın estetik tapusu 'exlibris' ”,
<http://www.radikal.com.tr/1999/05/10/kultur/kit.html>, 1999.

Pektaş, Hasip. **Ex Libris**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996.

Pektaş, Hasip. “Exlibris,” **Fotograf Dünyası**, Güz 1995, Sayı: 1, s. 2 – 3

Pektaş, Hasip. “Ex Libris,” **Sanat Çevresi**, Ağustos 1992, Sayı: 166, s.43.

Pektaş, Hasip. “Erotik Exlibris”,
<http://www.aed.org.tr/>, 2001.

Pektaş,Hasip. “Exlibris”,Fotografya 3. sayı (sanal dergi),
<http://www.fotografya.gen.tr/issue-3/exlibris.html>, 1998.

Pektaş, Hasip. “Exlibris Nedir?”,
<http://www.aed.org.tr/>

Pektaş, Hasip. “Exlibris ve Tipografi”,
<http://www.aed.org.tr/>, 2002.

Pektaş, Hasip. “Exlibris ve Türkiye'deki Oluşumu”,
<http://www.etmk.org/modules.php?name=News&file=article&sid=213>, 2003.

Pektaş, Hasip. “MARTIN R. BAEYENS”,
<http://www.okuyanur.com.tr/icerik.asp?IcerikID=1882>, 2005.

Pektaş, Hasip. “Ülkemizde Pek Tanınmayan Bir Sanat Dalı: Exlibris,” **Milliyet Sanat Dergisi**, 15 Temmuz 1989, Sayı: 220, s. 42 - 44.

Read, Herbert. **Sanatın Anlamı**. (Çev. Güner İnal, Nuşin Asgari), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,1974

Severin, Mark F. **Making a Bookplate**. London, New York: The Studio Publications, 1949.

Severin, Mark F. - REID, A. **Engraving Bookplates: European Exlibris 1950-1970**. Private Libraries Association, Pinneri Middlesex, 1972.

Wien, Jake. "Rockwell Kent: The Art of the Bookplate",
<http://www.bookplate.org/Current%20Issue/RockwellReview.htm>, 2003.

Wolf, Sylvia. **Exlibris – 1000 Beispiele aus fünf Jahrhunderten**. Verlag F. Bruckmann KG, München: Novum Press, 1985.

-----, "About Ex Libris", American Society of Bookplate Collectors and Designers
<http://www.bookplate.org/>

-----, "Bookplate", A Dictionary of Descriptive Terminology
<http://palimpsest.stanford.edu/don/dt/dt0428.html>

-----, "History", The Bookplate Society, London, 2005
<http://www.bookplatesociety.org/history.htm>, 2005.

-----, "History of ex-libris",
<http://www.activitaly.com/inglese/Web/storiaexlibris.html>

-----, "Bookplate History – The Origin of Bookplate",
http://www.antioch.com/features_bookplate.html, 2006.

-----, "Bookplate." Encyclopædia Britannica. 2006. Encyclopædia Britannica Premium Service.
<http://www.britannica.com/eb/article-9080662>, 2006.

EK-1

ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM FAKÜLTESİ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ BÖLÜMÜ RESİM-İŞ ANABİLİM DALI SON
SINIF ÖĞRENCİLERİNİN “EXLIBRIS” ALANINDAKİ BİLGİLERİNE
İLİŞKİN ANKET

Sevgili Arkadaşlar,

Bu anketin amacı Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı’nda öğrenim gören son sınıf öğrencilerinin “exlibris” konusuna ilişkin bilgilerini saptamaktır. Vereceğiniz bilgiler bu konudaki eksiklikleri tespit etmek bakımından son derece önemlidir. Sorularda size uygun gelen seçeneği işaretlemeniz, araştırmanın geçerliliği açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle soruları samimi olarak cevaplandırmanız istenmektedir. Sorulara vereceğiniz yanıtlar araştırmanın amacı dışında kesinlikle kullanılmayacaktır. Bu nedenle ankete isim yazmanız gerekli değildir.

İçten cevaplarınız ve katkılarınız için teşekkür ederim.

Arş. Gör. Meral PER

ANKET SORULARI

1. “Exlibris” kelimesini daha önce duydunuz mu?

() Evet () Hayır

2. Exlibris’le ilgili bir yayınla (dergi,kitap) karşılaştınız mı?

() Evet () Hayır

3. Bir kitabın kime ait olduğunu belirten, kendine özgü bir tasarımı olan ve kitabın iç kapağına yapıştırılan, genellikle baskı teknikleriyle üretilebilen ve çoğaltılabilen özgün grafik çalışmalara “Exlibris” dendiğini biliyor muydunuz?

() Evet () Hayır

4. Exlibris’in özgün baskı ve grafik sanatındaki önemini biliyor musunuz?

() Evet () Hayır

5. İlk exlibris örneklerinin M.Ö. 1400 dolaylarında Mısır’da görülen ve 15. yüzyıldan beri süregelen bir sanat olduğunu biliyor musunuz?

() Evet () Hayır

6. Albrecht Dürer, Edward Munch, Pablo Picasso, Oscar Kokoschka ve Paul Klee gibi sanat tarihinin büyük ustalarının exlibris çalışmaları olduğunu biliyor muydunuz?

() Evet () Hayır

7. British, Louvre Müzesi ve Yale Üniversitesi Galerisi gibi dünyanın en büyük sanat galerilerinde “exlibris” koleksiyonları bulunduğunu biliyor muydunuz?

() Evet () Hayır

8. Yurt dışında uzman kişilerce fiyatlarının özenle takip edildiği bir “exlibris” piyasası olduğunu biliyor muydunuz?

() Evet () Hayır

9. Özünde paylaşım olan exlibris'in, ülkeler arası ilişkileri arttıran, sanatçı dayanışmasını pekiştiren önemli bir iletişim aracı olduğunu biliyor muydunuz?

() Evet () Hayır

10. Yurt dışında sadece exlibrislerin yer aldığı müzeler yapıldığını biliyor muydunuz?

() Evet () Hayır

11. Türkiye’de bir Exlibris Derneği olduğunu daha önce duymuş muydunuz?

() Evet () Hayır

12. Türkiye’de ve dünyada uluslararası “exlibris” yarışmaları düzenlendiğini biliyor musunuz?

() Evet () Hayır

13. Bu yarışmalarda Türk sanatçılarının da dereceye girdiğini ve ödüller kazandığını biliyor muydunuz?

() Evet () Hayır

14. Sanat tarihinde önemli bir yeri olan exlibrislere, sanat tarihi derslerinde yer verilmesini ister miydiniz?

() Evet () Hayır

15. Özgün Baskıresim Anasanat/Seçmeli Atölye ve Grafik Tasarım Anasanat/Seçmeli Atölye derslerinde exlibris çalışmalarını yapılmasını ister miydiniz?

() Evet () Hayır

16. Hiç “exlibris” gördünüz mü?

() Evet () Hayır

17. Hiç “exlibris” çalışması yaptınız mı?

() Evet () Hayır

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı:	Meral PER
Sürekli Adresi:	Bahçelievler M. Alemdar S. Nur Apt. No:12/11 Bolu Tel: 0544 675 62 51 e-mail: meral_per@yahoo.com
Doğum Yeri, Tarihi:	Tunceli
Yabancı Dili:	İngilizce
İlköğretim:	Sakarya İlkokulu - 50. Yıl İlköğretim Okulu - 1995
Ortaöğretim:	Bolu Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi - 1999
Lisans:	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Anabilim Dalı Haziran 2003
Katıldığı Sergiler:	Bolu Devlet Güzel Sanatlar Galerisi, Karma Resim Sergisi – 1996 Bolu Devlet Güzel Sanatlar Galerisi, Karma Resim Sergisi – 1997 Bolu Devlet Güzel Sanatlar Galerisi, Karma Resim Sergisi – 1998 A.İ.B.Ü. Eğitim Fakültesi Bodrum Sanat Galerisi, Grafik Tasarım Sergisi – 2002 A.İ.B.Ü. Kültür Merkezi Sergi Salonu, Mezuniyet Resim Sergisi – 2003